

**Autoreferat przedstawiający opis dorobku naukowego oraz osiągnięć
w pracy naukowo-badawczej, a także innych osiągnięć o charakterze
dydaktycznym i organizacyjnym**

Dr Łukasz Danel

Katedra Studiów Politycznych

Instytut Politologii, Socjologii i Filozofii

Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej

Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Kraków, styczeń 2024

SPIS TREŚCI

1. Imię i nazwisko	4
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.....	4
3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.....	4
4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.)	5
4.1 Główne osiągnięcie naukowo-badawcze – tytuł oraz elementy składowe.....	5
4.2 Uzasadnienie wyboru tematu badawczego.....	7
4.3 Przedmiot badań oraz zakres tematyczny publikacji wchodzących w skład cyklu	9
4.4 Cele badawcze cyklu publikacji	11
4.5 Hipotezy oraz metody badawcze	16
4.6 Osiągnięte wyniki oraz wnioski z badań	19
4.7 Wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji	39
5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej	43
5.1 Główne obszary prowadzonych badań naukowych.....	43
5.1.1 Obszar 1 – system polityczny i konstytucyjny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej	43
5.1.2 Obszar 2 – współczesny parlamentaryzm oraz izby drugie parlamentu.....	45
5.1.3 Obszar 3 – polski system polityczny oraz polska demokracja po 1989 roku	46
5.1.4 Obszar 4 – tutoring i edukacja spersonalizowana.....	47
5.2 Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni.....	48
5.2.1 Współpraca naukowa z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie	48

5.2.2 Współpraca naukowa z Uniwersytetem Szczecińskim.....	49
5.2.3 Współpraca naukowa z University of Alcalá (Hiszpania).....	50
5.2.4 Pozostałe przykłady międzynarodowej współpracy naukowej.....	50
5.3 Badania naukowe realizowane w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie	51
5.4 Praca w czasopismach naukowych.....	52
5.5 Organizacja konferencji, sympozjów oraz seminariów naukowych	52
5.6 Udział w konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych.....	53
5.7 Nagrody za osiągnięcia naukowe	53
6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz	
popularyzujących naukę lub sztukę	54
6.1 Osiągnięcia dydaktyczne	54
6.1.1 Nagrody za osiągnięcia dydaktyczne.....	54
6.1.2 Wdrażanie programów opartych o indywidualizację kształcenia.....	56
6.1.3 Prowadzone zajęcia dydaktyczne	57
6.1.4 Pełnienie roli promotora prac licencjackich i magisterskich	58
6.1.5 Inne osiągnięcia i aktywności dydaktyczne	59
6.2 Osiągnięcia organizacyjne	59
6.2.1 Nagrody za osiągnięcia organizacyjne.....	59
6.2.2 Funkcje pełnione na uczelni.....	60
6.2.3 Pozostała działalność organizacyjna.....	61
6.3 Osiągnięcia popularyzujące naukę	62

1. Imię i nazwisko

Łukasz Danel

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

2012 rok:

Uzyskanie stopnia naukowego **doktora nauk społecznych z zakresu nauki o polityce (z wyróżnieniem)**, nadanego uchwałą Rady Naukowej Instytutu Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Izba Lordów w parlamentarystyce brytyjskiej*

Promotor: prof. dr hab. Jerzy Kornaś

2004 rok:

Uzyskanie **tytułu zawodowego magistra** na kierunku Stosunki Międzynarodowe (jednolite studia magisterskie), Akademia Ekonomiczna w Krakowie (dziś: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

Tytuł pracy magisterskiej: *Unia Europejska pomiędzy organizacją międzyrządową a państwem ponadnarodowym*

Promotor: dr Danuta Kabat

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

od października 2012 r.:

- adiunkt w Katedrze Nauk Politycznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Od 2019 r. Katedra funkcjonuje pod nazwą Katedry Studiów Politycznych. Jest ona częścią Instytutu Politologii, Socjologii i Filozofii w Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej.

kwiecień 2005 r. – wrzesień 2012 r.:

- asystent w Katedrze Nauk Politycznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

4.1. Główne osiągnięcie naukowo-badawcze – tytuł oraz elementy składowe

Jako swoje główne i najważniejsze osiągnięcie naukowe, będące równocześnie podstawą do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego, przedstawiam cykl powiązanych tematycznie publikacji naukowych zatytułowany:

**„Przyczyny oraz systemowe i międzynarodowe konsekwencje wystąpienia
Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej”**

Cykl składa się z autorskiej monografii naukowej oraz 17 artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych (w liczbie 9) lub jako rozdziały w monografiach naukowych (w liczbie 8).

Poniżej przedstawiam pełne zestawienie publikacji wchodzących w skład cyklu.

Monografia:

Zrozumieć Brexit. Przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2022, ss. 197.

Artykuły naukowe:

1. *Demokracja brytyjska w obliczu Brexitu i ewentualnej dekompozycji Zjednoczonego Królestwa*, [w:] Kornaś J., Danel Ł. (red), *Demokracja współczesna – wymiar polski i międzynarodowy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 401-420.
2. *Special Relationship Between the United Kingdom and the United States of America in the Light of Brexit and Donald Trump's Victory in the Presidential Election*, “Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace”, nr 4 (32) (2017), s. 117-134.
3. *Brytyjskie dylematy konstytucyjne "pytania z West Lothian"*, „Studia Polityczne”, T. 45, nr 4 (2017), s. 109-127.
4. *Referendum w sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej oraz jego polityczne i konstytucyjne implikacje*, [w:] Tomaszuk M.J. (red.), *Polityczno-społeczne i*

- ekonomiczne zmiany w Europie w świetle Globalnej strategii na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2017, s. 143-154.
5. *Prawno-konstytucyjne implikacje wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej - perspektywa brytyjska*, „Politeja”, nr 3 (54) (2018), s. 163-173.
 6. *Potencjalne zmiany w brytyjskim systemie partyjnym jako efekt uboczny referendum dotyczącego członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej*, [w:] Kamińska-Korolczuk K., Mielewczyk M., Ożarowski R. (red.), *Wybrane systemy polityczne i partyjne: wyzwania i prognozy*, Wydawnictwo Athenae Gedanense, Gdańsk 2018, s. 11-26.
 7. *Wpływ przedterminowych wyborów do Izby Gmin na pozycję negocjacyjną brytyjskiego rządu w rozmowach z Unią Europejską*, [w:], Czapiewski T., Smolaga M. (red.), *Studia europejskie w Polsce*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2018, s. 191-205.
 8. *Spory i dyskusje wokół statusu prawnego Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Wielkiej Brytanii*, [w:], Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Regionalne systemy ochrony praw człowieka 70 lat po proklamowaniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: osiągnięcia, bariery, nowe wyzwania i rozwiązania*, Tom 2, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 274-285.
 9. *Negocjacje w sprawie warunków wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej - refleksje nad pierwszą fazą rozmów*, [w:] Czachór Z., Jaskulski A. (red.), *Polska polityka europejska: wyzwania krajowe i międzynarodowe*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2019, s. 155-164.
 10. *Great Britain after Brexit - Is Breturn Possible?*, “Athenaeum: Polish Political Science Studies”, vol. 67(3) (2020), s. 7-20.
 11. *Polityczne konsekwencje populizmu na przykładzie brexitu*, [w:] Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Powszechny system ochrony praw człowieka w dobie kryzysu demokracji liberalnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 319-330.
 12. *Euroscepticism or Nationalism - which Better Explains the Decision of the British to Leave the European Union?*, “Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem”, T. 43, nr 1 (2021), s. 125-138.
 13. *Wybory do brytyjskiej Izby Gmin z 2019 roku - kryzys czy tryumf demokracji?*, [w:] Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Wyzwania dla europejskiego systemu ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku. T. 2*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, s. 992-1006.

14. *Attempts to strengthen the alliance with the United States as an element of post-Brexit foreign policy of the United Kingdom*, "Athenaeum: Polish Political Science Studies", vol. 76 (2022), s. 224-240.
15. *The Impact of Brexit of the Transformation of Majoritarian Democracy in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, "Polish Political Science Yearbook", vol. 52, issue 2, s. 159-175.
16. *Unity of the United Kingdom as a post-Brexit Challenge*, "Przegląd Politologiczny", nr 3 (2023), s. 59-72.
17. (współautorstwo z Wojciech Sokół), *Dynamika zmian brytyjskich partii politycznych i systemu partyjnego w XXI wieku*, „Przegląd Europejski”, nr 2/2023, s. 113-132.

4.2. Uzasadnienie wyboru tematu badawczego

W realizowanej przez siebie pracy naukowo-badawczej od samego początku pozostaję wierny instytucjonalnemu nurtowi politologii, w obrębie którego poddaję analizie systemy polityczne rozumiane jako „zespół wzajemnie ze sobą powiązanych instytucji, stanowiących reguły zachowań politycznych i wyznaczających ich ramy”¹. Podejście instytucjonalne, wiążące politykę z aksjologią, historią a także prawem (a przy tym pod wieloma względami zacierające granicę między nauką o polityce a nauką prawa konstytucyjnego) pozwoliło mi uczynić przedmiotem swych badań zarówno systemy polityczne rozumiane jako całość (zwłaszcza z punktu widzenia teorii podziału władzy), jak i poszczególne ich elementy, takie jak np. parlamenty, głowy państw, rządy, partie polityczne, czy też systemy wyborcze².

Z czasem przedmiotem moich zainteresowań badawczych stały się w największym stopniu systemy polityczne i konstytucyjne państw anglosaskich, w tym zwłaszcza Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, co w dużym stopniu wiązało się z moją fascynacją polityką, historią i kulturą tego państwa, a co za tym idzie, także z chęcią dokładnego zbadania genezy i ewolucji najważniejszych instytucji władzy publicznej – wpięrw angielskich, później brytyjskich. Wszystkie te czynniki spowodowały, że przedmiotem swej rozprawy doktorskiej uczyniłem brytyjską Izbę Lordów, która – jako izba druga parlamentu – jest absolutnie unikatowa i nie ma na świecie porównywalnych odpowiedników. Przygotowanie tej rozprawy połączyło moje coraz wyraźniej krystalizujące się i nakierowane

¹ A. Antoszewski, *System polityczny jako przedmiot badań politologii i nauki prawa konstytucyjnego*, „Wrocławskie Studia Erazmiańskie”, t. VIII, Wrocław 2014, s. 14.

² Ibidem, s. 14-16.

na system polityczny i konstytucyjny Zjednoczonego Królestwa zainteresowania naukowe z pasją pogłębiania swej wiedzy na temat państwa brytyjskiego. Dało mi też możliwość zrozumienia dlaczego nowoczesne społeczeństwo stoi na straży tradycyjnych, bardzo mocno osadzonych w historii rozwiązań ustrojowych, które na pierwszy rzut oka zupełnie nie przystają do potrzeb współczesności, a zewnętrznemu obserwatorowi mogą wydawać się osobliwe, a momentami wręcz kuriozalne. Wysoko oceniona i obroniona z wyróżnieniem rozprawa doktorska dała mi natomiast możliwość opracowania monografii naukowej zatytułowanej „Izba Lordów w parlamentarystyce brytyjskiej”, która w 2014 roku wyszła nakładem Wydawnictwa Sejmowego, stając się równocześnie pierwszą w Polsce monografią poświęconą w sposób kompleksowy izbie drugiej brytyjskiego parlamentu.

Od roku 2015 natomiast, gdy wskutek zwycięstwa Partii Konserwatywnej w wyborach do Izby Gmin stało się jasne, że w niedługiej perspektywie czasowej odbędzie się w Zjednoczonym Królestwie referendum w sprawie dalszego członkostwa tego państwa w Unii Europejskiej³, postanowiłem skupić się w swych badaniach właśnie na temacie tzw. Brexitu⁴, koncentrując się zwłaszcza na brytyjskiej perspektywie całego procesu występowania Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej.

Uzasadniając wybór tematu badawczego, pokazuję więc, że z jednej strony wybór ten był w dużym stopniu niejako naturalną konsekwencją obranej przeze mnie wcześniej ścieżki naukowo-badawczej oraz szansą na realizację swych zainteresowań, czy wręcz pasji naukowych. Ale też z drugiej strony chciałbym zwrócić uwagę na to, że Brexit oficjalnie zakończył okres niemal 50-letniego uczestnictwa Zjednoczonego Królestwa w strukturach jednoczącej się i integrującej Europy, co już samo w sobie stanowi jedno z najbardziej znaczących wydarzeń w powojennej historii państwa brytyjskiego – wydarzeń mających dla tego państwa poważne i daleko idące konsekwencje.

Wychodzę jednak z założenia, że badania naukowe nad wystąpieniem Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej są istotne także z nieco szerszej niż tylko brytyjska, perspektywy. Brexit osłabił też bowiem – zarówno politycznie jak i gospodarczo – samą Unię Europejską, zmuszając przywódców europejskich do zastanowienia się nad dalszymi kierunkami integracji europejskiej tak, by decyzja Brytyjczyków nie stała się początkiem szerszego procesu.

³ Miało się to stać realizacją obietnicy wyborczej torysów zawartej w manifestie przygotowanym na wybory, które odbyły się 5 maja 2015 roku. Po raz pierwszy obietnica ta padła z ust ówczesnego premiera Davida Camerona jeszcze końcem stycznia 2013 roku, podczas tzw. „przemówienia z Bloomberg” (*Bloomberg Speech*).

⁴ Podobnie jak w swoich publikacjach (a wbrew zaleceniom polskich językoznawców) stosuję zapis tego wyrazu dużą literą, uznając go za termin angielski, który powinien być przywoływany w swej oryginalnej formie.

I wreszcie badania nad Brexitem mają niewątpliwe walory edukacyjne, gdyż dostarczają nam wiedzy, informacji oraz danych, które są niezbędne dla zrozumienia skomplikowanych i wielowymiarowych aspektów całego tego procesu. Jeśli bowiem spojrzymy na Brexit jak na pewien proces decyzyjny, to badania nad tym procesem pomogą nam zidentyfikować czynniki, które wpływały na określone decyzje polityczne, a także prawidłowo zinterpretować długofalowe skutki, będące efektem tych decyzji. Wyniki badań nad przyczynami, przebiegiem oraz konsekwencjami Brexitu mogą też posłużyć – albo jako drogowskaz albo jako przestroga – dla wszystkich tych państw członkowskich Unii Europejskiej, które w przyszłości chciałyby obrać podobną jak Zjednoczone Królestwo drogę.

4.3. Przedmiot badań oraz zakres tematyczny publikacji wchodzących w skład cyklu

Dla osób prowadzących badania nad przemianami politycznymi, ekonomicznymi oraz społecznymi w Zjednoczonym Królestwie wystąpienie tego państwa z Unii Europejskiej jest istotne z wielu różnych powodów. Referendum z 23 czerwca 2016 roku, a w jego konsekwencji także i sam Brexit, doprowadziły bowiem m.in. do:

- powstania nowej dynamiki wydarzeń wewnątrz brytyjskiego systemu politycznego, mogących zachwiać jego podstawami oraz wpłynąć na jakość brytyjskiej demokracji;
- ukształtowania się nowego charakteru wewnętrznych relacji między Anglią, Szkocją, Walią i Irlandią Północną;
- powstania nowego kształtu relacji politycznych oraz handlowych pomiędzy Unią Europejską a Zjednoczonym Królestwem;
- zmiany pozycji Zjednoczonego Królestwa na arenie międzynarodowej i związanej z tym konieczności odpowiedniej modyfikacji celów i kierunków jego polityki zagranicznej, obronnej oraz bezpieczeństwa;
- zmiany charakteru relacji handlowych Zjednoczonego Królestwa z wieloma tradycyjnymi sojusznikami i partnerami (wskutek opuszczenia przez to państwo jednolitego rynku europejskiego oraz unii celnej UE);
- uwidocznienia się głębokich podziałów w społeczeństwie brytyjskim.

By zatem zbudować pełny obraz Brexitu trzeba nałożyć na siebie kilka różnych perspektyw badawczych, m.in. perspektywę politologiczną, prawną, ekonomiczną, społeczną i kulturową. Dla mnie, jako badacza brytyjskiego systemu politycznego i konstytucyjnego,

główną osią badań nad Brexitem stał się przede wszystkim jego polityczny wymiar – uwarunkowania, w których do niego doszło oraz konsekwencje, które ze sobą przyniósł.

Cykl publikacji naukowych, które przedstawiam jako podstawę do ubiegania się o stopień doktora habilitowanego jest zatem wynikiem moich długoletnich, rozłożonych na kilka etapów badań nad przyczynami oraz skutkami wystąpienia Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej, a także nad samym przebiegiem Brexitu. Etapy te w dużym stopniu odpowiadały kolejnym wydarzeniom oraz decyzjom, które wyznaczyły główne ramy czasowe Brexitu. Z chronologicznego punktu widzenia można (w pewnym uproszczeniu) podzielić je na następujące okresy badawcze:

- a) okres bezpośrednio poprzedzający referendum z 23 czerwca 2016 roku aż do ogłoszenia jego wyników – w którym moje badania w największym stopniu skupiały się na analizie czynników, które doprowadziły do rozpisania tego referendum oraz możliwych skutków tej decyzji;
- b) okres pomiędzy ogłoszeniem wyników referendum a formalnym „dokonaniem się” Brexitu (31 stycznia 2020 roku) – w którym koncentrowałem się głównie na przyczynach Brexitu oraz procesie wychodzenia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej;
- c) okres po ostatecznym wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej (od 1 lutego 2020 roku, a z uwzględnieniem okresu przejściowego – od 1 stycznia 2021 roku) – w którym moje badania w największej mierze dotyczyły skutków i implikacji Brexitu.

Każdy z etapów realizacji tego projektu badawczego był zatem związany z przygotowaniem i wydaniem odpowiednich publikacji naukowych, wśród których znajduje się monografia naukowa, 9 artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych oraz 8 artykułów, które stały się rozdziałami w monografiach naukowych⁵.

Z uwagi na wielowymiarowość i wielopłaszczyznowość Brexitu, przedmiotem moich badań stały się, jak już wspomniano, przede wszystkim aspekty związane z jego przyczynami, przebiegiem oraz konsekwencjami, co znajduje swoje odzwierciedlenie w zakresie tematycznym publikacji wchodzących w skład cyklu. Można w nich wyróżnić następujące wątki tematyczne, stanowiące równocześnie motywy przewodnie cyklu:

⁵ W tym czasie powstało też wiele innych publikacji, nie tylko (choć również) związanych z różnymi aspektami funkcjonowania brytyjskiego systemu politycznego. Z uwagi na brak bezpośredniego związku tematycznego z Brexitem, nie weszły one jednak w skład przedkładanego cyklu publikacji, choć oczywiście zostaną także wspomniane i przedstawione w dalszej części Autoreferatu.

- a) uwarunkowania historyczne oraz prawno-polityczne referendum z 23 czerwca 2016 roku oraz jego potencjalne implikacje;
- b) historyczne, polityczne oraz społeczne determinanty Brexitu;
- c) proces negocjacyjny między Wielką Brytanią a Unią Europejską, w tym także w kontekście przyszłych relacji pomiędzy nimi;
- d) wpływ Brexitu na brytyjski system prawny w wybranych obszarach;
- e) wpływ Brexitu na poszczególne elementy brytyjskiego systemu politycznego, w tym zwłaszcza na instytucje polityczne oraz system partyjny;
- f) wpływ Brexitu na brytyjski model demokracji;
- g) wpływ Brexitu na wewnętrzną spójność i integralność Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej;
- h) zmiany w relacjach międzynarodowych Wielkiej Brytanii po wyjściu z Unii Europejskiej, w tym zwłaszcza w obszarze bezpieczeństwa i współpracy politycznej ze Stanami Zjednoczonymi.

4.4. Cele badawcze cyklu publikacji

W fazie projektowania badań, których przedmiot i obszary tematyczne zostały zarysowane powyżej, założyłem sobie kilka podstawowych celów, które poprzez realizację tych badań chciałem osiągnąć.

Za swój główny cel badawczy przyjąłem **dokonanie opisu, analizy oraz oceny wybranych aspektów procesu opuszczania przez Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej Unii Europejskiej** – procesu zapoczątkowanego referendum ogólnokrajowym z 23 czerwca 2016 roku, który ostatecznie zakończył się 31 stycznia 2020 roku (o północy czasu środkowoeuropejskiego) wraz z wejściem w życie umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej.

Z uwagi na złożoność tego procesu, a także rozległość przedmiotu badań, w bezpośrednim nawiązaniu do tak nakreślonego celu głównego sformułowałem także następujące cele szczegółowe:

Cel 1: przeanalizowanie i opisanie kontekstu historycznego oraz politycznego, w którym odbyło się referendum w sprawie wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, a także ustalenie bezpośrednich implikacji decyzji podjętej przez Brytyjczyków 23 czerwca 2016 roku (przede wszystkim w wymiarze politycznym i prawno-konstytucyjnym), w tym również potencjalnych zagrożeń, które z tej decyzji wynikały.

Cel 2: ustalenie przyczyn wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, a zatem zrozumienie głównych motywacji, przekonań i postaw społeczeństwa brytyjskiego, które ujawniły się poprzez sposób głosowania w referendum z 23 czerwca 2016 roku, a także zidentyfikowanie innych czynników (np. społeczno-ekonomicznych, politycznych, itp.) oraz globalnych zjawisk i trendów (np. rozwój populizmu czy renesans nacjonalizmu), które miały znaczący wpływ na wynik referendum.

Cel 3: dokonanie oceny pozycji negocjacyjnej brytyjskiego rządu w rozmowach z Unią Europejską (również z punktu widzenia dynamiki wydarzeń na brytyjskiej scenie politycznej), a także strategii przyjętej przez rząd w poszczególnych fazach negocjacji dotyczących warunków Brexitu oraz kształtu przyszłych relacji pomiędzy Unią a Zjednoczonym Królestwem, także w kontekście ewentualnego powrotu Zjednoczonego Królestwa do Unii.

Cel 4: określenie i zbadanie przykładowych implikacji prawnych oraz prawno-konstytucyjnych wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, przede wszystkim wskutek konieczności zerwania powiązań i zależności prawnych łączących (przez niemal 50 lat) państwo brytyjskie z systemem prawnym Unii Europejskiej, także w odniesieniu do tzw. praw podstawowych.

Cel 5: przeanalizowanie i opisanie wpływu decyzji o wystąpieniu z Unii Europejskiej na brytyjski system polityczny i jego wybrane elementy, w tym przede wszystkim na brytyjskie partie polityczne oraz kształt brytyjskiego systemu partyjnego

Cel 6: wskazanie powiązań pomiędzy decyzją podjętą w referendum z 23 czerwca 2016 roku a stanem i kondycją demokracji brytyjskiej, w tym przede wszystkim przeanalizowanie i opisanie wpływu Brexitu na przeobrażenia w obrębie charakterystycznego dla Zjednoczonego Królestwa westminsterskiego modelu demokracji (tzw. demokracji większościowej).

Cel 7: zbadanie czy, a jeśli tak, to w jaki sposób Brexit wpłynął na wewnętrzną spójność i integralność Zjednoczonego Królestwa, a także przeanalizowanie potencjalnego wpływu tej decyzji na poszczególne kraje wchodzące w skład tego państwa – Anglię, Szkocję, Walię oraz Irlandię Północną, w kontekście zarówno dewolucji jak i indywidualnych wyzwań politycznych i społecznych stojących przed tymi krajami.

Cel 8: zidentyfikowanie, przeanalizowanie i opisanie zmian jakie Brexit może wywołać jeśli chodzi o stosunki Zjednoczonego Królestwa z innymi państwami w odniesieniu do współpracy politycznej, gospodarczej oraz w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa – zwłaszcza w kontekście współpracy tego państwa z jego najbliższym i pod wieloma względami najważniejszym sojusznikiem, czyli ze Stanami Zjednoczonymi.

Z uwagi na częste zazębianie się, przeplatanie oraz wzajemne przenikanie wielu wątków tematycznych składających się na przedmiot badań przedkładanego cyklu publikacji, nie da się w sposób jednoznaczny przyporządkować poszczególnych publikacji do konkretnych celów badawczych. W pewnym jednak uproszczeniu można jednak uznać, że **realizacji określonych celów badawczych w największym stopniu poświęcone są następujące publikacje:**

Cel 1:

1. *Demokracja brytyjska w obliczu Brexitu i ewentualnej dekompozycji Zjednoczonego Królestwa*, [w:] Kornaś J., Danel Ł. (red), *Demokracja współczesna – wymiar polski i międzynarodowy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, s. 401-420. [TEKST 1.1]⁶
2. *Referendum w sprawie członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej oraz jego polityczne i konstytucyjne implikacje*, [w:] Tomaszuk M.J. (red.), *Polityczno-społeczne i ekonomiczne zmiany w Europie w świetle Globalnej strategii na rzecz polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2017, s. 143-154. [TEKST 1.2]

Cel 2:

1. *Zrozumieć Brexit. Przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2022, ss. 197. [TEKST 2.1]

⁶ Oznaczenia te zostaną użyte w dalszych częściach Autoreferatu na zasadzie odsyłaczy do konkretnych tekstów.

2. *Euroscepticism or Nationalism - which Better Explains the Decision of the British to Leave the European Union?*, "Studia nad Autorytaryzmem i Totalitaryzmem", T. 43, nr 1 (2021), s. 125-138. [TEKST 2.2]
3. *Polityczne konsekwencje populizmu na przykładzie brexitu*, [w:] Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Powszechny system ochrony praw człowieka w dobie kryzysu demokracji liberalnej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, s. 319-330. [TEKST 2.3]

Cel 3:

1. *Wpływ przedterminowych wyborów do Izby Gmin na pozycję negocjacyjną brytyjskiego rządu w rozmowach z Unią Europejską*, [w:] Czapiewski T., Smolaga M. (red.), *Studia europejskie w Polsce*, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2018, s. 191-205. [TEKST 3.1]
2. *Negocjacje w sprawie warunków wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej - refleksje nad pierwszą fazą rozmów*, [w:] Czachór Z., Jaskulski A. (red.), *Polska polityka europejska: wyzwania krajowe i międzynarodowe*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2019, s. 155-164. [TEKST 3.2]
3. *Great Britain after Brexit - Is Bretturn Possible?*, "Athenaeum: Polish Political Science Studies", vol. 67(3) (2020), s. 7-20. [TEKST 3.3]

Cel 4:

1. *Prawno-konstytucyjne implikacje wystąpienia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej - perspektywa brytyjska*, „Politeja”, nr 3 (54) (2018), s. 163-173. [TEKST 4.1]
2. *Spory i dyskusje wokół statusu prawnego Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej w Wielkiej Brytanii*, [w:] Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Regionalne systemy ochrony praw człowieka 70 lat po proklamowaniu Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka: osiągnięcia, bariery, nowe wyzwania i rozwiązania*, Tom 2, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 274-285. [TEKST 4.2]

Cel 5:

1. *Potencjalne zmiany w brytyjskim systemie partyjnym jako efekt uboczny referendum dotyczącego członkostwa Wielkiej Brytanii w Unii Europejskiej*, [w:] Kamińska-Korolczuk K., Mielewczyk M., Ożarowski R. (red.), *Wybrane systemy polityczne i partyjne: wyzwania i prognozy*, Wydawnictwo Athenae Gedanense, Gdańsk 2018, s. 11-26. [TEKST 5.1]

2. (współautorstwo z Wojciech Sokół)⁷, *Dynamika zmian brytyjskich partii politycznych i systemu partyjnego w XXI wieku*, „Przegląd Europejski”, nr 2/2023, s. 113-132. [TEKST 5.2]

Cel 6:

1. *The Impact of Brexit of the Transformation of Majoritarian Democracy in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland*, “Polish Political Science Yearbook”, vol. 52, issue 2, s. 159-175. [TEKST 6.1]
2. *Wybory do brytyjskiej Izby Gmin z 2019 roku - kryzys czy tryumf demokracji?*, [w:] Jaskiernia J., Spryszak K. (red.), *Wyzwania dla europejskiego systemu ochrony praw człowieka u progu trzeciej dekady XXI wieku. T. 2*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, s. 992-1006. [TEKST 6.2]

Cel 7:

1. *Unity of the United Kingdom as a post-Brexit Challenge*, “Przegląd Politologiczny”, nr 3 (2023), s. 59-72. [TEKST 7.1]
2. *Brytyjskie dylematy konstytucyjne "pytania z West Lothian"*, „Studia Polityczne”, T. 45, nr 4 (2017), s. 109-127. [TEKST 7.2]

Cel 8:

1. *Attempts to strengthen the alliance with the United States as an element of post-Brexit foreign policy of the United Kingdom*, “Athenaeum: Polish Political Science Studies”, vol. 76 (2022), s. 224-240. [TEKST 8.1]
2. *Special Relationship Between the United Kingdom and the United States of America in the Light of Brexit and Donald Trump's Victory in the Presidential Election*, “Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace”, nr 4 (32) (2017), s. 117-134. [TEKST 8.2]

⁷ Mój wkład w powstanie tego artykułu: przygotowanie wstępnej koncepcji, określenie przedmiotu badań, opracowanie wstępnej struktury tekstu, opracowanie merytoryczne wybranych zagadnień, przygotowanie manuskryptu artykułu. Szacuję ten wkład na 50%.

4.5. Hipotezy oraz metody badawcze

W nawiązaniu do tak sformułowanych celów zostały przyjęte następujące hipotezy badawcze, które postanowiłem poddać weryfikacji na poszczególnych etapach realizacji całego projektu badawczego:

Hipoteza 1:

Wskazanie jednej głównej przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej nie jest możliwe, gdyż decyzja o Brexicie jest wypadkową wielu różnych czynników mających swoje wytłumaczenie w długiej i skomplikowanej historii dwustronnych relacji pomiędzy tymi podmiotami, a także efektem błędów i zaniedbań brytyjskich elit politycznych.

Hipoteza 2:

Proces Brexitu doprowadzi do przejściowej destabilizacji w systemie politycznym Zjednoczonego Królestwa, m.in. poprzez zachwianie równowagi między różnymi gałęziami władzy, czy też zmiany w układzie sił pomiędzy głównymi partiami politycznymi, ale nie zachwieje to podstawami tego systemu.

Hipoteza 3:

Wystąpienie Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej doprowadzi do trwałej i nieodwracalnej ewolucji charakterystycznego dla tego państwa modelu demokracji większościowej w kierunku modelu konsensualnego.

Hipoteza 4:

Brexit wzmocni poczucie tożsamości narodowej mieszkańców krajów wchodzących w skład Zjednoczonego Królestwa, co będzie podstawą do rozpoczęcia dyskusji nad jeszcze większym pogłębieniem procesów dewolucyjnych w ramach państwa brytyjskiego.

Hipoteza 5:

Opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej wymusi redefinicję brytyjskiej polityki zagranicznej oraz wpłynie jednoznacznie pozytywnie na jego współpracę polityczną i gospodarczą z tradycyjnymi sojusznikami, w tym zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi.

Hipoteza 6:

Wynik referendum z 23 czerwca 2016 roku oraz opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej nie zakończą z tym państwie dyskusji nad zasadnością jego uczestnictwa w procesach integracji europejskiej.

W celu weryfikacji w/w hipotez badawczych, a także realizacji przedstawionych wcześniej celów pracy, zastosowano wiele różnych metod badawczych. Było to zresztą nieuniknione, przede wszystkim z uwagi na złożoność i wielowymiarowość procesu opuszczania Unii Europejskiej przez Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej. Jedynie kombinacja różnych metod badawczych może bowiem w tym konkretnym przypadku przyczynić się do właściwego rozpoznania kontekstu Brexitu, a także kompleksowego zbadania jego przyczyn oraz skutków.

Prowadzenie politologicznych badań niejednokrotnie wymaga sięgnięcia po rozmaite metody i techniki badawcze wykorzystywane w innych dyscyplinach nauk społecznych, z którymi politologia jest w sposób naturalny powiązana⁸. Za bardzo dobry przykład mogą posłużyć tutaj metody wykorzystywane w badaniach historycznych, gdyż tak naprawdę „wszystkie wydarzenia i procesy społeczne i polityczne mają miejsce w historii”⁹. Jak też słusznie zauważył Andrzej Chodubski – „granica między historią polityczną w obrębie politologii nie jest wyraźnie przeprowadzona i nie sposób jednoznacznie określić czy badania z tego zakresu są pracami należącymi do politologii czy historii”, a „badania historyczne zjawisk politycznych służą politologii jako substrat hipotez”¹⁰.

Badanie jakiegokolwiek systemu politycznego i konstytucyjnego, a wydaje się, że brytyjskiego w szczególności, byłoby praktycznie niemożliwe bez uwzględnienia metod pomocniczych wywodzonych z badań historycznych. Umożliwiają one ukazanie genezy różnych zjawisk i procesów przez znalezienie związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy przeszłością a teraźniejszością. Nie inaczej jest też w przypadku badań nad Brexitem, przede wszystkim dlatego, że decyzja o nim, choć oficjalnie będąca pokłosiem referendum z 23

⁸ M. Chmaj, M. Żmigrodzki, *Wprowadzenie do teorii polityki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1998, s. 44.

⁹ D. Marsh, G. Stoker (eds.), *Theory and Methods in Political Science*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2010, s. 242.

¹⁰ A. Chodubski, *Wstęp do badań politologicznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2006, s. 127-128. Autor ten wykorzystywanie w politologii metod stosowanych przez historyków określa mianem „metody historycznej”, co jest kwestionowane przez wielu innych badaczy – zob. np. Z. Blok, *Spory wokół istoty i statusu metod badań politologicznych*, [w:] F. Pierzchalski, M. Tobiasz, J. Ziółkowski (red.), *Wokół holistycznej interpretacji polityki. Podmiot, kultura, socjotechnika*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2020, s. 435.

czerwca 2016 roku, w praktyce była dużo mocniej zakorzeniona w historii państwa brytyjskiego. Wychodząc z takiego założenia, do badania przyczyn Brexitu niezbędne jest zatem odpowiednie zidentyfikowanie i śledzenie tego procesu historycznego (a także dynamiki jego rozwoju) w określonej perspektywie czasowej. Innymi słowy, jeśli kontekst historyczny stanowi istotny czynnik dla zrozumienia dlaczego Zjednoczone Królestwo opuściło Unię Europejską, zastosowanie w moich badaniach metody śledzenia procesu (*process tracing*)¹¹ oraz sięgnięcie do odpowiednich danych historycznych wydawało się w pełni uzasadnione.

Niezwykle cennym uzupełnieniem metod wykorzystywanych w badaniach historycznych, zwłaszcza jeśli badacz chce dostarczyć pewnej uporządkowanej faktologii o danej rzeczywistości w przeszłości oraz współcześnie, jest metoda analizy instytucjonalno-prawnej. W politologii metoda ta, polegająca w dużej mierze na analizie różnych aktów normatywnych tworzonych przez odpowiednie organy i instytucje państwowe, stosowana jest choćby w badaniu funkcjonowania systemów politycznych współczesnych państw oraz instytucji politycznych wchodzących w ich skład, a także przy analizie procesu podejmowania decyzji politycznych¹². Umożliwia ona odpowiednie rozpoznanie rzeczywistości politycznej, dlatego też okazała się tak cenna i pomocna w moich badaniach nad Brexitem. Nawet jeśli postrzegamy to wydarzenie głównie w kategoriach politycznych, odpowiednie zrozumienie jego przebiegu, ale też – choć w mniejszym stopniu – jego przyczyn oraz konsekwencji, wymaga zastosowania analizy instytucjonalno-prawnej. Z zasadzie od uruchomienia art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej (co stało się niedługo po ogłoszeniu wyników referendum), aż po wejście w życie umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej i Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej, mieliśmy przecież do czynienia ze stosowaniem różnego rodzaju procedur prawnych opartych o akty normatywne – czy to brytyjskie, czy też będące częścią tzw. prawa europejskiego.

Dla uzyskania kompleksowego zrozumienia przyczyn i konsekwencji Brexitu bardzo pomocna okazała się w moich badaniach także metoda analizy treści, której zastosowanie było niejako oczywiste, przede wszystkim ze względu na aktualność problemu badawczego. Na przydatność tej metody w badaniach politologicznych zwracali uwagę choćby Paweł Ścigaj i Michał Bukowski, wskazując, że jest to technika odpowiednia dla „badania poglądów, ocen, sposobów postrzegania, opinii czy idei politycznych obecnych w rozmaitych środkach

¹¹ D. Marsh, G. Stoker (eds.), *Theory and Methods...*, op. cit., s. 256.

¹² A. Chodubski, *Wstęp do badań...*, op. cit., s. 126.

przekazu”¹³. A te poglądy, oceny, czy opinie obecne w różnych środkach masowego przekazu niejednokrotnie dostarczały mi cennych informacji oraz danych, które wykorzystałem w swojej analizie. Warto zresztą także przypomnieć jak dużą rolę odegrały przekazy medialne w doprowadzeniu do polaryzacji politycznej i społecznej – nie tylko w kampanii przedreferendalnej, ale także już po ogłoszeniu wyników referendum, a nawet już po zakończeniu całego procesu opuszczania przez Zjednoczonego Królestwa Unii Europejskiej.

Warto także wspomnieć o pozostałych metodach badawczych, które znalazły zastosowanie na poszczególnych etapach prowadzonych przeze mnie badań. To m.in. analiza danych (które zostały wykorzystane choćby do opracowania wniosków z badań), analiza komparatystyczna (np. w odniesieniu do wskaźników wskazujących na zmiany w systemie partyjnym), analiza zawartości dokumentów czy wreszcie krytyczna analiza literatury naukowej (zarówno polskiej jak i zagranicznej), za pomocą której mogłem dokonać swego rodzaju porównania i zestawienia swoich wniosków z wnioskami innych badaczy Brexitu.

4.6. Osiągnięte wyniki oraz wnioski z badań

Realizacja celów badawczych, które sobie założyłem doprowadziła mnie do osiągnięcia wyników, które przedstawiam poniżej.

Dokonana przeze mnie analiza kontekstu historycznego oraz politycznego, w którym odbyło się referendum w sprawie dalszego członkostwa Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej w Unii Europejskiej wskazuje na to, że z kilku względów referendum to było nieuchronne i nieuniknione. Otóż po pierwsze – patrząc na to wszystko z historycznej perspektywy – próbuję wykazać, że cały okres członkostwa Zjednoczonego Królestwa z strukturach jednoczącej się i integrującej Europy (najpierw Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, następnie Unii Europejskiej) był czasem narastania sprzeczności pomiędzy obiema stronami, a także rozmijanania się ich priorytetów: brytyjskiego dążenia do maksymalizacji korzyści płynących ze współpracy handlowej bazującej na metodzie międzyrządowej (coś, co Norman Davis określił mianem „niewłaściwej skierowanej obsesji na punkcie spraw czysto gospodarczych”¹⁴) oraz dążeń politycznych liderów jednoczącej się

¹³ P. Ścigaj, M. Bukowski, *Zastosowanie analizy zawartości w badaniach politologicznych*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2012, t. 36, s. 11.

¹⁴ N. Davies, *Wyspy*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2007, s. 917.

Europy do budowy wspólnoty opartej o współpracę ponadnarodową, która to wspólnota przyniesie społeczeństwom państw europejskich pokój i dobrobyt. Z tego choćby względu relacje na linii Londyn-Bruksela charakteryzowały się – praktycznie przez cały okres obecności Zjednoczonego Królestwa w Unii – wzajemnym niezrozumieniem i wzajemną nieufnością. Historia tych relacji pełna jest przykładów potwierdzających tę tezę, o czym wielokrotnie wspominam w swoich publikacjach, w tym także w monografii poświęconej przyczynom Brexitu.

Kontekst polityczny referendum wiąże natomiast przede wszystkim z tymi specyficznymi okolicznościami, w których liderem Partii Konserwatywnej, a następnie premierem brytyjskiego rządu zostawał David Cameron. Mając świadomość coraz silniejszych postaw eurosceptycznych w społeczeństwie brytyjskim (uwidocznionych chociażby rosnącym poparciem dla UKIP, czyli Partii Niepodległości Zjednoczonego Królestwa), a także ulegając coraz mocniejszej presji eurosceptyków skupionych w swojej własnej partii, w imię ratowania jedności tej partii (oraz swojego w niej przywództwa) podjął dość ryzykowną grę, której zwieńczeniem okazało się referendum z 23 czerwca 2016 roku. Liczne błędy popełnione przez Camerona – zarówno na etapie przygotowywania referendum jak i samej kampanii przedreferendalnej – stały się kolejnymi z wielu elementów, które doprowadziły do tego, że większość głosujących opowiedziała się za opuszczeniem przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej.

Ostateczne wyniki referendum, które dość powszechnie uznano za zaskakujące (choćby w świetle przewidywań ekspertów oraz badań opinii społecznej), miały dla państwa brytyjskiego liczne implikacje, niosły też za sobą wiele potencjalnych zagrożeń i niebezpieczeństw, którym państwo to musiało przeciwdziałać. W przedłożonych artykułach poświęconych tej tematyce [TEKST 1.1, TEKST 1.2] za najważniejsze wyzwania, zwłaszcza w wymiarze politycznym i prawno-konstytucyjnym, przed którymi Zjednoczone Królestwo wówczas stanęło uznałem m.in.:

- konieczność przeciwdziałania destabilizacji w obrębie brytyjskiego systemu politycznego;
- konieczność nadania wynikowi referendum mocy prawnie wiążącej poprzez zatwierdzenie go przez parlament;
- konieczność zainicjowania procedury występowania z Unii Europejskiej poprzez uruchomienie – zgodnie z brytyjskimi wymogami konstytucyjnymi – art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej;

- konieczność opracowania optymalnej strategii pod kątem negocjowania z Komisją Europejską warunków wystąpienia z Unii Europejskiej (*soft Brexit*, *hard Brexit*, *no-deal Brexit*) oraz ustalania ram przyszłej współpracy z nią, czyli tzw. „modelu brytyjskiego”;
- konieczność rewizji brytyjskiego porządku prawnego pod kątem weryfikacji które regulacje unijne powinny być w nim utrzymane, a które należy odrzucić;
- konieczność zapewnienia spójności i wewnętrznej jedności państwa brytyjskiego (zwłaszcza w kontekście rozkładu głosów w referendum w jego poszczególnych częściach), w tym także ustalenia roli zgromadzeń parlamentarnych Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej przy ratyfikacji porozumienia o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej.

Pogłębiona analiza przyczyn, które doprowadziły do wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej stanowiła jedną z najważniejszych części moich badań. Ich efektem było wydanie monografii naukowej pt. „Zrozumieć Brexit. Przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej” oraz kilku artykułów także dotyczących tej problematyki. W toku prac nad monografią [TEKST 2.1] podjąłem świadomą decyzję by nie przeładowywać mojej politologicznej analizy zbyt dużą ilością czysto teoretycznych informacji tak, by monografia ta mogła trafić do jak najszerszego grona odbiorców, a nie tylko do hermetycznego środowiska naukowego. Uważam, że z uwagi na ważność tego tematu badawczego decyzja ta była uzasadniona, odzwierciedla ona również w dużym stopniu moją filozofię uprawiania nauki.

Punktem wyjścia moich rozważań nad przyczynami Brexitu jest hipoteza mówiąca o tym, że – wbrew popularnej i niejako obiegujowej opinii – decyzja Brytyjczyków, nawet jeśli zaskakująca, nie była ani przypadkowa ani niespodziewana. Nie była to też decyzja nagła ani jednorazowa – mimo tego, iż zapadła w konkretnym dniu, podczas konkretnego głosowania. Traktuję ją jako zwieńczenie pewnego długiego procesu, jako decyzję, która w Brytyjczykach dojrzewała tak naprawdę od momentu, w którym ich państwo dołączyło do Wspólnot Europejskich. I co chyba najważniejsze – nie ma jednego głównego powodu, dla którego Brexit się dokonał. Doszło do niego w wyniku splotu różnych czynników natury politycznej, ekonomicznej, społecznej i historycznej. Wychodzę z założenia, że postawienie takiej hipotezy, a także potraktowanie wyżej wymienionych czynników jako wzajemnie ze sobą powiązanych umożliwiło mi zarówno zrozumienie i wyeksponowanie natury procesu integracji

Zjednoczonego Królestwa z Unią Europejską jak i wyjaśnienie przyczyn ostatecznego wystąpienia z niej.

Zastosowanie metody śledzenia procesu pozwoliło mi nie tylko opisać te szczególne okoliczności, w których odbyło się referendum (a o czym wspomniałem już wcześniej), ale także zrozumieć i poddać analizie historyczne przyczyny nasilania się postaw eurosceptycznych w brytyjskim społeczeństwie, także biorąc pod uwagę ewolucję poglądów i strategii brytyjskich elit politycznych, których polaryzacja w odniesieniu do kwestii integracji europejskiej zaczęła z czasem w coraz większym stopniu sprzyjać umacnianiu się tożsamości narodowej kosztem postaw pro-europejskich. Przyczyn tej ewolucji, procesu którego kumulacja nastąpiła w czasie kampanii przedreferendalnej, poszukuję zarówno po stronie brytyjskiej (podziały społeczne, przemiany zachodzące w elektoracie, itp.), ale także po stronie politycznych struktur jednoczącej się Europy, które w oczach i odczuciach Brytyjczyków uległy daleko idącej transformacji w kierunku przez nich niepożądanym. Przeobrażenia te sprawiły, że w połowie drugiej dekady XXI wieku Unia Europejska jawiła się dużej części z nich jako zupełnie inna organizacja, niż ta, do której (pod wówczas inną nazwą) ponad 40 lat wcześniej zdecydowali się dołączyć.

Dużą część swojej analizy poświęciłem także uwarunkowaniom politycznym referendum i przebiegowi samej kampanii przedreferendalnej, wskazując zarówno na swego rodzaju nieuchronność tego referendum, a także na jego złe przygotowanie oraz – wspomniane już – liczne błędy popełnione przez rząd torysów oraz samego premiera Camerona. W tym kontekście warto podkreślić m.in. jego brak wiarygodności (zarówno dla samych Brytyjczyków jak i liderów innych państw członkowskich Unii), niekonsekwencję, błędną strategię, którą przyjął (tzw. *Project Fear*) oraz – jak się okazało – brzemienne w skutkach kalkulację, że strategia ta musi zakończyć się sukcesem.

Podkreślam też ogromną rolę emocji, które towarzyszyły kampanii przedreferendalnej oraz samemu procesowi podejmowania decyzji. Emocji ewidentnie niedocenionych i niezrozumianych przez przeciwników Brexitu, które z drugiej strony zostały zdecydowanie lepiej odczytane i skanalizowane przez jego zwolenników. Wykazuję, iż referendum to rozegrało się w zdecydowanie większym stopniu na poziomie emocji, niż na poziomie faktów rozumianych np. jako obiektywna analiza kosztów i korzyści (w tym zwłaszcza ekonomicznych) pozostania Zjednoczonego Królestwa w Unii lub opuszczenia jej. Ale tym mocno rozchwiejanim emocjom (a więc i przeciwnikom Unii Europejskiej) sprzyjały też pewne szczególne okoliczności i wydarzenia, związane z tym czasem, który przypadł na szczytowy okres kampanii przedreferendalnej. W tym kontekście zwracam uwagę przede wszystkim na

kryzys migracyjny w Europie, który pod wieloma względami obnażył słabość unijnej polityki migracyjnej i z powodu którego – w tej jakże newralgicznej dla Brytyjczyków sprawie – hasło odzyskania kontroli nad swoimi granicami (słynne *Take Back Control*) stało się jednym z motywów przewodnich całej kampanii.

W przeprowadzonej przez siebie analizie socjodemograficznej skutecznie rozprawiłem się też z mocno upraszczającymi rzeczywistości próbami stworzenia listy cech polityczno-społeczno-demograficznych tzw. przeciętnego zwolennika Brexitu (zwanego czasami „Brexitowcem”). Biorąc za punkt wyjścia szczegółowe wyniki głosowania wykazałem, że sposób głosowania w referendum nie pokrywał się z żadnymi klasycznymi podziałami wykorzystującymi kryteria stosowane w naukach społecznych. Daleko idące zróżnicowanie w sposobie głosowania pojawiło się wśród zwolenników różnych partii politycznych, przedstawicieli różnych grup wiekowych, czy też w obrębie grup wyróżnionych za pomocą takich kryteriów jak poziom wykształcenia, poziom zamożności, klasa społeczna, czy miejsce zamieszkania (w tym także w rozkładzie na poszczególne części składowe Zjednoczonego Królestwa).

Szczególnie istotnym elementem moich badań nad przyczynami Brexitu jest także spojrzenie na cały ten proces w nieco szerszym kontekście i zwrócenie uwagi także na tzw. megatrendy polityczne, czyli populizm, nacjonalizm oraz eurosceptycyzm, które w przypadku Zjednoczonego Królestwa są ze sobą wzajemnie powiązane. Kwestie te zostały przeze mnie dogłębnie poruszone nie tylko w monografii „Zrozumieć Brexit”, ale także w dwóch dodatkowych artykułach [TEKST 2.2, TEKST 2.3], które dołączyłem do cyklu. Brexit okazał się w pewnym sensie także wytworem ogromnej fali populizmu, która przez ostatnie kilkanaście lat zalewała Europę, trafiając w Zjednoczonym Królestwie na bardzo podatny grunt. Eurosceptycyzm brytyjski, który, korzystając z klasyfikacji Paula Taggarta, możemy określić mianem „eurosceptyzmu twardego”, ma w tym państwie bardzo długą historię, a od połowy lat 90-tych XX wieku mocno ewoluował, w sposób wyraźny się pogłębił i przybrał na sile. Dało to o sobie znać zwłaszcza w latach poprzedzających referendum – gdy ważyły się jego losy, a elity polityczne powoli ale konsekwentnie dojrzewały do tej decyzji. W odniesieniu do nacjonalizmu rozróżniam nacjonalizm angielski (tradycyjnie bardzo silny, w ostatnim czasie wzmocniony dodatkowo eurosceptycyzmem oraz dewolucją, która nie objęła Anglii) oraz nacjonalizm brytyjski (kładący nacisk na obronę tożsamości narodowej Brytyjczyków, którego motorem napędowym był także – choć nie tylko – sprzeciw wobec integracji europejskiej). Wykazuję, że nacjonalizm angielski odegrał istotną rolę w głosowaniu nad opuszczeniem przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej (choć z drugiej strony tłumaczenie nim Brexitu jest

zbyt daleko idącym uproszczeniem), Brexit z kolei wzmocnił zarówno nacjonalizm brytyjski jak i nacjonalizmy regionalne, czyli tożsamości mieszkańców części składowych Zjednoczonego Królestwa – przede wszystkim w sprzeciwie wobec dominacji Anglii.

Obserwując na bieżąco i analizując przebieg negocjacji pomiędzy brytyjskim rządem a Komisją Europejską po tym, jak oficjalnie uruchomiony został art. 50 Traktatu o Unii Europejskiej (czyli gdy formalnie Radzie Europejskiej został notyfikowany zamiar opuszczenia przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej), podjąłem próbę oceny, z jednej strony, samej procedury występowania z Unii (czyli treści art. 50 TUE), z drugiej zaś – pozycji negocjacyjnej i strategii brytyjskiego rządu w rozmowach z Unią. Uznałem tę kwestię za istotną choćby dlatego, że 29 marca 2017 roku art. 50 TUE został uruchomiony po raz pierwszy w historii. Podzielone na kilka faz rozmowy dotyczyły przede wszystkim trzech kwestii, które w tych rozmowach uznano za newralgiczne:

- a) finansowe warunki wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej;
 - b) status prawny obywateli państw członkowskich UE zamieszkałych na terenie Zjednoczonego Królestwa oraz obywateli brytyjskich zamieszkałych na terytorium państw członkowskich UE po Brexicie;
 - c) granica pomiędzy Irlandią a Irlandią Północną jako częścią Zjednoczonego Królestwa.
- Analiza przebiegu negocjacji doprowadziła mnie do następujących wniosków, które opisałem z jednym z artykułów wchodzących w skład cyklu **[TEKST 3.2]**:

- zgodnie z przewidywaniami – i polityków i ekspertów z zakresu integracji europejskiej – dwuletni okres przewidziany na przeprowadzenie negocjacji i zawarcie z państwem występującym z Unii umowy określającej warunki tego wystąpienia oraz uwzględniającej ramy jego przyszłych stosunków z Unią, jest okresem zdecydowanie zbyt krótkim (z czego wyniknęła konieczność jego kilkukrotnego przedłużenia);
- procedura przewidziana w art. 50 TUE jest bardzo asymetryczna i w negocjacjach w uprzywilejowanej pozycji stawia Unię Europejską kosztem państwa, które z niej występuje;
- negocjacje odbywały się pod ogromną presją czasową (ewentualny brak porozumienia byłby niekorzystny dla każdej ze stron), ale równocześnie z przekonaniem, że uda się znaleźć kompromis satysfakcjonujący każdą ze stron rozmów.

W największym jednak stopniu na pozycję negocjacyjną brytyjskiego rządu negatywnie rzutowała sytuacja wewnętrzna w Zjednoczonym Królestwie, czyli destabilizacja polityczna będąca bezpośrednią konsekwencją referendum z 23 czerwca 2016 roku i nosząca momentami

znamiona kryzysu politycznego i konstytucyjnego – o czym piszę w kolejnym artykule wchodzącym w skład cyklu [TEKST 3.1]. Symptomami tego kryzysu były m.in.:

- słabe przygotowanie całej brytyjskiej dyplomacji do tego procesu;
- brak odpowiedniego przygotowania rządu brytyjskiego do rozmów z Komisją Europejską;
- wewnętrzne podziały w łonie brytyjskiego gabinetu odnośnie strategii negocjacyjnej (*soft Brexit* czy *hard Brexit*), a także celów, które rząd w tych rozmowach miał zrealizować;
- duża aktywność w Partii Konserwatywnej posłów forsujących wizję „Brexitu bezumownego” (*no-deal Brexit* lub *dirty Brexit*), czyli opuszczenia Unii bez osiągnięcia z nią jakiegokolwiek porozumienia.

Momentem kulminacyjnym, w którym już i tak słaba pozycja brytyjskiego rządu uległa jeszcze większemu osłabieniu były przedterminowe wybory do Izby Gmin z 8 czerwca 2017 roku, które – w założeniu – miały tę pozycję wzmocnić. Doprowadziły one bowiem do tego, że torysi utracili w Izbie Gmin większość bezwzględną i byli zmuszeni do uformowania rządu mniejszościowego wspieranego w kluczowych głosowaniach przez Demokratyczną Partię Unionistyczną (DUP) z Irlandii Północnej. Ostatecznie jednak okazało się, że nie wpłynęło to negatywnie na same negocjacje – przede wszystkim dlatego, że obu stronom zależało na ich sfinalizowaniu.

W kontekście relacji Zjednoczonego Królestwa z Unią Europejską podjąłem wreszcie w jednym z artykułów [TEKST 3.3] próbę oceny tego czy, a jeśli tak to pod jakimi warunkami, państwo brytyjskie będzie mogło kiedyś w przyszłości do Unii powrócić. Wziąwszy pod uwagę ówczesną sytuację polityczno-społeczną w Zjednoczonym Królestwie uznałem ten scenariusz za mało realistyczny, choć oczywiście też i taki, którego całkowicie wykluczyć nie można. Do jego urzeczywistnienia, w bliżej nieokreślonej przyszłości, potrzebne byłoby spełnienie kilku warunków. W pierwszej kolejności musiałyby się pojawić w społeczeństwie brytyjskim wola powrotu do Unii, co z kolei w największym stopniu uzależnione będzie od sytuacji społeczno-gospodarczej oraz stopnia realizacji obietnic złożonych przez zwolenników Brexitu. Po drugie elity polityczne musiałyby – ponad podziałami partyjnymi – zgodzić się na podjęcie takiej próby. Po trzecie wreszcie – chętna do tego musiałyby być sama Unia, choć w tym wypadku art. 49 Traktatu o Unii Europejskiej jednoznacznie wskazuje, że złożyć wniosek o członkostwo w Unii może każde państwo europejskie (w dorozumieniu – nawet takie, które z Unii wystąpiło). Póki co w brytyjskiej przestrzeni publicznej temat ten na poważnie jeszcze nie

zaistniał, ale społeczne niezadowolenie z pobrexitowej rzeczywistości (na co wskazują przede wszystkim badania opinii społecznej) jest na tyle duże, że mogę stwierdzić, że dziś scenariusz powrotu Zjednoczonego Królestwa do Unii Europejskiej (tzw. *Breturn*) jest bardziej prawdopodobny niż w momencie, gdy przeprowadzałem analizę zawartą w tym artykule.

Implikacje prawne Brexitu rozpatrywane są często jedynie jako uzupełnienie politycznych i gospodarczych konsekwencji decyzji podjętej przez Brytyjczyków. W związku jednak z tym, że ich znaczenie jest fundamentalne – nie tylko dla Zjednoczonego Królestwa, ale i dla Unii Europejskiej – uznałem, że zasługują one na odrębne potraktowanie i dlatego prawny wymiar Brexitu uczyniłem jednym z wątków swych badań.

W jednym z artykułów [TEKST 4.1] dowodzę, że decyzja o opuszczeniu Unii Europejskiej oznaczała dla państwa brytyjskiego konieczność przeprowadzenia swego rodzaju rewolucji prawnej – największej i najbardziej skomplikowanej operacji prawnej i legislacyjnej w całej jego historii, co stanowiło ogromne wyzwanie o charakterze prawno-konstytucyjnym. Ponad 40-letnie funkcjonowanie w ramach porządku prawnego Wspólnot Europejskich (a następnie Unii Europejskiej) spowodowało, że prawo europejskie stało się immanentną częścią brytyjskiego systemu prawnego (który sam w sobie jest skomplikowany) – w wielu brytyjskich aktach prawnych istniały liczne odwołania do aktów prawa europejskiego. Zgodnie z jednym z raportów Izby Gmin, w okresie od 1997 do 2009 roku implementacja regulacji europejskich do brytyjskiego systemu prawnego dotknęła 6,8% całej legislacji pierwotnej (ustaw parlamentu) oraz 14,1% legislacji delegowanej (tzw. instrumentów ustawowych). Brexit natomiast oznaczał konieczność zerwania z tymi więziami – przynajmniej w takim zakresie w jakim Brytyjczycy, po dokonaniu odpowiedniej weryfikacji swojego stanu prawnego, mieli to uznać za korzystne dla siebie – przy równoczesnym zachowaniu ciągłości prawnej państwa. Potwierdzeniem tego jak skomplikowany będzie to proces – także z punktu widzenia brytyjskich procedur prawnych – były opisane przeze mnie prace nad tzw. wielką ustawą uchylającą, która ostatecznie, w marcu 2017 roku, otrzymała nazwę Ustawy o wystąpieniu z Unii Europejskiej, a której celem było właśnie zapewnienie Zjednoczonemu Królestwu ciągłości prawnej po opuszczeniu Unii Europejskiej. Najwięcej kontrowersji (o charakterze zarówno prawnym jak i politycznym) narosło wokół zastosowania tzw. „klausul Henryka VIII”, dających rządowi prawo do unieważniania lub wnoszenia poprawek do ustaw uchwalonych wcześniej przez parlament, a zatem zmieniania treści aktów legislacji pierwotnej za pomocą aktów legislacji delegowanej.

Istniejące współzależności prawne pomiędzy Zjednoczonym Królestwem a Unią Europejską zawsze zresztą stanowiły istotną przeszkodę w ściślejszej integracji tego państwa z

Unią. Do najbardziej drażliwych tematów należały m.in. orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz regulacje związane z prawami człowieka. W odniesieniu do tej drugiej kwestii, w kolejnym ze swych artykułów [TEKST 4.2] poddałem szczegółowej analizie status prawny Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej i zakres jej obowiązywania w Zjednoczonym Królestwie, próbując m.in. odpowiedzieć na pytanie czy brytyjskie sądy, mimo Protokołu 30 (tzw. „protokołu brytyjskiego”), jeszcze przed Brexitem mogły się na przepisy tej Karty powoływać. Protokół ten powstał z obawy przed tym, że obywatele Zjednoczonego Królestwa mogliby wykorzystywać Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (pierwotnie: Europejski Trybunał Sprawiedliwości) by niejako wymusić stosowanie na terytorium Zjednoczonego Królestwa praw (politycznych, ekonomicznych i społecznych) przewidzianych Kartą. To z kolei stałoby w sprzeczności z brytyjskim, bardzo tradycyjnym i osadzonym głęboko w historii, systemem ochrony praw człowieka i byłoby zaburzeniem porządku prawno-konstytucyjnego państwa brytyjskiego. Status prawny tego Protokołu wzbudzał od samego początku sporo kontrowersji, choć TSUE traktował go jedynie jako swego rodzaju wyjaśnienie zakresu obowiązywania Karty Praw Podstawowych na terytorium Zjednoczonego Królestwa, a nie wyłączenie jej stosowania w tym państwie (rzecz jasna brytyjscy konstytucjoniści i prawnicy interpretowali tę kwestię inaczej).

W kontekście Brexitu wykazuję natomiast w swym artykule, że opuszczenie Unii Europejskiej miało stać się znakomitą okazją do ostatecznego rozprawienia się z Kartą Praw Podstawowych. Takie też były intencje brytyjskiego rządu, który – wyraźnie to zastrzegając – postanowił nie inkorporować jej do brytyjskiego porządku prawnego za pomocą wspomnianej Ustawy o wystąpieniu z Unii Europejskiej. Jednakże – przynajmniej na tamtym etapie prac legislacyjnych – i tak nie zakończyło to dyskusji nad tym, czy prawa przewidziane Kartą powinny przestać w Zjednoczonym Królestwie obowiązywać oraz w jakim stopniu zakres tych praw powinien zostać włączony do prawa brytyjskiego.

Ogłoszenie wyników referendum w sprawie opuszczenia Unii Europejskiej przez Zjednoczone Królestwo stało się także początkiem dość dużej dynamiki wydarzeń na brytyjskiej scenie politycznej, która z reguły słynie raczej ze stabilności i trwałości. Częste zmiany na stanowisku premiera, dwukrotne przedterminowe wybory do Izby Gmin (2017 oraz 2019 rok), problemy Partii Konserwatywnej ze stworzeniem oraz utrzymaniem stabilnej większości parlamentarnej – to tylko wybrane przykłady potwierdzające tę tezę. W sposób naturalny te polityczne turbulencje musiały także wpłynąć na brytyjski system polityczny i jego poszczególne elementy, choć w pierwszych latach następujących po referendum niełatwo było

określić lub przewidzieć na ile zmiany te będą trwałe, a na ile będą one miały jedynie przejściowy charakter.

W dwóch artykułach które dołączyłem do cyklu (jeden autorski, drugi we współautorstwie) [TEKST 5.1, TEKST 5.2] poddaję analizie zmiany, które dotknęły niezmiernie ważne ogniwo brytyjskiego systemu politycznego, a mianowicie system partyjny, uchodzący za jeden z najstabilniejszych systemów partyjnych na świecie. Oceniam w nich przeobrażenia tego systemu zarówno z perspektywy kilku lat po referendum, jak i już kilku lat po wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej. Jest to o tyle ciekawe, ale i istotne z punktu widzenia badań nad Brexitem, że na przestrzeni tych ponad 40 lat brytyjskiej obecności w strukturach jednoczącej się Europy, stosunek dwóch głównych brytyjskich partii politycznych do idei integracji europejskiej mocno ewoluował. Ale tak naprawdę, i taką tezę staram się udowodnić w jednym z tych artykułów, stosunek torysów i laburzystów do EWG (a następnie do UE) w gruncie rzeczy był zawsze podobny i opierał się na równocześnie na sceptycyzmie jak i na pragmatyzmie. Obie te partie – czego dowodem były działania kolejnych rządów – opowiadały się zawsze za współpracą międzyrządową (a nie ponadnarodową), obie również kładły szczególny nacisk na korzyści płynące z integracji gospodarczej i dostępu do jednolitego rynku europejskiego, sprzeciwiając się równocześnie różnym inicjatywom UE zmierzającym do pogłębiania i zacieśniania integracji – zwłaszcza pod kątem budowy czegoś na kształt unii politycznej. W obu tych partiach zawsze można też było znaleźć zarówno zagorzałych przeciwników Unii jak i jej zdeklarowanych zwolenników. Widoczne to było choćby w kampanii przedreferendalnej, w której dwa rywalizujące ze sobą obozy polityczne nie pokrywały się z tradycyjną osią dwupartyjnej rywalizacji.

Mimo zamieszania wywołanego referendum, a także wspominanych powyżej perturbacji na brytyjskiej scenie politycznej, w swych prognozach przewidywałem, że Brexit nie zachwieje stabilnością brytyjskiego systemu partyjnego, nie podważy dominacji dwóch głównych partii, a wśród brytyjskich partii nie dojdzie do dwubiegunowego rozłamu na zwolenników i przeciwników Brexitu, co miałoby rzekomo – zgodnie z prognozami niektórych badaczy – doprowadzić do powstania nowej konfiguracji partyjnej, a nawet przekształcenia się brytyjskiej dwupartyjności w jeden z wariantów wielopartyjności. Nic takiego się jednak nie wydarzyło. Dominacja dwóch największych partii została potwierdzona zarówno w 2017 jak i w 2019 roku, pozostałe partie (zwłaszcza Liberalni Demokraci, Partia Niepodległości Zjednoczonego Królestwa oraz Szkocja Partia Narodowa) uzyskały stosunkowo słaby, daleki od oczekiwań wynik wyborczy, Brexit nie stał się nową osią podziału sceny politycznej, nie zdominował też całkowicie żadnej z dwóch wspomnianych kampanii wyborczych. Brytyjski

system dwupartyjny po raz kolejny okazał się bardzo trwały, na co wpływ niezmiennie ma oczywiście także kształt systemu wyborczego opartego o formułę większości względnej (*first past the post*) i jednomandatowe okręgi wyborcze.

By udowodnić tezę o trwałości i stabilności brytyjskiego systemu partyjnego, podjąłem się także analizy dynamiki jego zmian w nieco szerszej, ponad 20-letniej perspektywie czasowej. Efekty tej analizy dostępne są w dołączonym do cyklu artykule napisanym wspólnie z prof. Wojciechem Sokołem. W artykule tym, po pierwsze, badamy w jakim stopniu czynniki wewnątrzpartyjne, a zatem zmiany w wymiarze ideologiczno-programowym, organizacyjnym oraz zmiany modelu przywództwa w brytyjskich partiach politycznych wpływały na przeobrażenia brytyjskiego systemu partyjnego – zarówno na arenie wyborczej jak i na arenie parlamentarnej. Ale równocześnie próbujemy rozpoznać na ile, na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza, w przekształceniach i ewolucji tego systemu partyjnego istotną rolę, niezależnie od tych czynników wewnątrzpartyjnych, odegrały uwarunkowania zewnętrzne – zarówno instytucjonalne jak i społeczne. Tym samym traktujemy Brexit oraz jego konsekwencje (m.in. pojawienie się nowych podziałów socjopolitycznych) jako jeden z głównych – obok np. dewolucji, określonych zmian ustrojowych, czy też zmian w systemie wyborczym – czynników zewnętrznych, które mogły mieć wpływ na zmiany konstelacji partii politycznych w brytyjskim systemie partyjnym.

Analizując konfigurację brytyjskiego systemu partyjnego wykorzystujemy takie wskaźniki jak m.in. efektywna liczba partii politycznych (zarówno startujących w wyborach, jak i uzyskujących mandaty parlamentarne), poziom fragmentaryzacji systemu partyjnego (zarówno na poziomie wyborczym jak i parlamentarnym), proporcja mandatów partii pierwszej do drugiej czy drugiej do trzeciej, dysproporcjonalność wyborów i skala głosów zmarnowanych, dynamika przesunięcia poparcia wyborczego (chwiejność wyborcza) oraz formuła egzekutywy. Przeprowadzona w ten sposób analiza prowadzi nas do wniosku, że co prawda w badanym okresie na arenie wyborczej widoczny jest proces ewolucji brytyjskiego systemu partyjnego (od klasycznej dwupartyjności poprzez dwu-i-pół-partyjność w kierunku umiarkowanej wielopartyjności), ale na arenie parlamentarnej dominacja dwóch głównych partii (Partii Konserwatywnej oraz Partii Pracy) nie została jednak w sposób trwały podważona, w związku z czym brytyjski system partyjny wykazuje w dalszym ciągu cechy dwupartyjności.

W odniesieniu zaś do samego Brexitu wykazujemy wręcz, że związana z referendum z 2016 roku polaryzacja dosyć niespodziewanie doprowadziła do powrotu do dwupartyjności nawet na poziomie wyborczym, co było widoczne zarówno w przedterminowych wyborach do Izby Gmin w 2017 roku (gdy dwie największe partie uzyskały łącznie 82,4% głosów, po raz

pierwszy od 38 lat przełamując uznawany za wyznacznik dwupartyjności próg 80%), jak i dwa lata później, w kolejnych przedterminowych wyborach (mimo, iż w tym wypadku zsumowane poparcie dwóch czołowych ugrupowań spadło do poziomu 75,8%).

Poszerzając nieco obszar analizy podjąłem także próbę zbadania wpływu decyzji o opuszczeniu przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej na jakość i kondycję brytyjskiej demokracji, weryfikując przy tym pojawiające się opinie, że wskutek tej decyzji ta najstarsza europejska demokracja znalazła się w poważnym kryzysie, a Brexit w sposób wyraźny zachwiał jej podstawami. Tego rodzaju wątpliwości były artykułowane choćby w kontekście wyborów do Izby Gmin z 12 grudnia 2019 roku – drugich na przestrzeni 2,5 roku przedterminowych wyborów do izby pierwszej brytyjskiego parlamentu, a jednocześnie czwartych wyborów na przestrzeni zaledwie 9 lat. W jednym z artykułów dołączonych do cyklu [TEKST 6.2] udowadniam jednak, że wybory te – zarówno z punktu widzenia przyczyn, które do nich doprowadziły, jak i ich politycznych skutków – należy postrzegać bardziej jako wyraz skuteczności i prawidłowego funkcjonowania brytyjskiej demokracji, niż jako jeden z symptomów jej poważnego kryzysu.

Demokracja brytyjska została wystawiona na poważną próbę po 8 czerwca 2017 roku, gdy wskutek słabego wyniku wyborczego Partia Konserwatywna została zmuszona do powołania rządu mniejszościowego, wspieranego w najważniejszych głosowaniach (na podstawie tzw. *confidence-and-supply-agreement*) przez Demokratyczną Partię Unionistyczną. Wywołało to paraliż decyzyjny w Izbie Gmin, także w odniesieniu do ostatecznego kształtu porozumienia o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, którego parlament nie był w stanie zatwierdzić. Kryzys o charakterze prawno-konstytucyjnym miał też miejsce w 2019 roku, gdy Boris Johnson postanowił zawiesić (prorogować) obrady parlamentu w taki sposób, by ten miał bardzo mało czasu na zajęcie się umową o wystąpieniu z UE, co teoretycznie mogłoby zakończyć się tzw. „Brexitem bezumownym”. Jednakże cały ten impas udało się przezwyciężyć za pomocą procedur i narzędzi przewidzianych porządkiem demokratycznym. Najpierw Johnson podporządkował się decyzji Sądu Najwyższego, następnie udało mu się doprowadzić do skrócenia kadencji Izby Gmin (choć stało się to za pomocą odrębnej ustawy, z pominięciem obowiązującej wówczas Ustawy o stałym terminie trwania parlamentów z 2011 roku), a przekonujące zwycięstwo wyborcze torysów przywróciło rządy jednopartyjne, dzięki czemu udało się doprowadzić do finalizacji Brexitu. Jeśli zatem nawet był to kryzys, to demokracja brytyjska wyszła z niego obronną ręką, po raz kolejny potwierdzając swą stabilność i dojrzałość.

Chcąc jednak nadać tej analizie bardziej naukowy wymiar postanowiłem zbadać czy Brexit będzie także utożsamiany z daleko idącymi i być może nieodwracalnymi przeobrażeniami brytyjskiego modelu demokracji, który A. Lijphart, po poddaniu analizie 36 państw demokratycznych, przyporządkował kiedyś do kategorii tzw. demokracji większościowej (westminsterskiej). Moje badania, których wyniki przedstawiam w kolejnym ze swoich artykułów [TEKST 6.1], doprowadziły mnie do wniosku, że nawet jeśli Brexit faktycznie zachwiał podstawami brytyjskiego modelu demokracji, to zjawisko to nie jest niczym nowym, a jedynie wpisuje się w trend zmian występujących w tym państwie już od dłuższego czasu (nawet od lat 70-tych XX wieku), więc należy je rozpatrywać w dużo szerszym kontekście historycznym. Wykazuję też, że z uwagi na specyfikę oraz naturę Brexitu, napięcia systemowe i konstytucyjne, do których doprowadził, były nieuniknione. Mają one jednak charakter jedynie przejściowy i ich wpływ na westminsterski model demokracji w Zjednoczonym Królestwie nie będzie większy niż choćby reform ustrojowych i konstytucyjnych wprowadzonych końcem lat 90-tych XX wiek przez rząd Partii Pracy. Oceniam zatem, że Brexit co prawda zmienił demokrację brytyjską, ale ona, po pierwsze, zaczęła zmieniać się dużo wcześniej, po drugie zaś – będzie w przyszłości nadal podlegać dalszym przeobrażeniom. Nie powinno to jednak podważyć podstaw większościowego modelu demokracji, który zresztą sam na przestrzeni ostatnich 20 lat mocno wyewoluował i w przyszłości nadal będzie ewoluował. Prognozuję wreszcie, że być może Brexit ten model nawet jeszcze bardziej skonsoliduje.

W swojej analizie za punkt wyjścia przyjmuję tezę samego Lijpharta, iż systemy polityczne i konstytucyjne poszczególnych państw podlegają ciągłym zmianom (np. wskutek modyfikacji zasad ustrojowych państwa, postępujących zmian społecznych i politycznych czy też nawet szerszych procesów jak choćby przemiany globalizacyjne), a co za tym idzie – opisywany na tej podstawie model demokracji także nieustannie ewoluuje. W przypadku Zjednoczonego Królestwa już lata 70-te XX wieku przyniosły pod tym względem pierwsze modyfikacje demokracji większościowej. W wymiarze wykonawczo-partyjnym doprowadziło do tego samo dołączenie tego państwa do Wspólnot Europejskich, gdyż zaburzyło to relacje na linii legislatura-egzekutywa (na korzyść tej drugiej). W wymiarze federalno-unitarnym z kolei ogromną rolę odegrał pierwszy etap decentralizacji władzy, którego efektem było utworzenie w różnych częściach Zjednoczonego Królestwa organów władzy lokalnej mających demokratyczną legitymację.

Kolejna fala przeobrażeń brytyjskiego modelu demokracji miała miejsce pod koniec lat 90-tych XX wieku i związana była z reformami konstytucyjnymi przeprowadzonymi przez

gabinet T. Blaira. W wymiarze federalno-unitarnym było to przede wszystkim efektem dewolucji władzy centralnej, w wymiarze wykonawczo-partyjnym natomiast – istotnych reform konstytucyjnych (np. reforma Izby Lordów, ustanowienie Sądu Najwyższego), a także, w kontekście Unii Europejskiej, wejście w życie Traktatu z Maastricht oraz zmiana systemu wyborczego w wyborach do Parlamentu Europejskiego. Uznałem jednak, podobnie jak choćby M. Flinders, że mimo tych zmian to nadal model westminsterski lepiej opisywał demokrację brytyjską.

Okres bezpośrednio poprzedzający referendum w sprawie Brexitu także obfitował w wydarzenia, które można uznać za nietypowe dla modelu większościowego, takie jak np. wyłonienie się w 2010 roku tzw. „parlamentu zawieszonego” i konieczność utworzenia w związku z tym rządu koalicyjnego, przeprowadzenie referendum w sprawie zmiany systemu wyborczego do Izby Gmin, wprowadzenie procedury umożliwiającej skrócenie kadencji Izby Gmin (a co za tym idzie – wzmocnienie parlamentu), a w wymiarze federalno-unitarnym – korekta reform dewolucyjnych, czy też wprowadzenie procedury „angielskich głosowań nad angielskimi prawami” (*English Votes for English Laws*; EVEL), co było jednym z efektów ubocznych szkockiego referendum niepodległościowego.

Referendum w sprawie Brexitu doprowadziło do kumulacji różnych systemowych anomalii na przestrzeni stosunkowo krótkiego czasu, co znowu wywołało dyskusję nad kondycją brytyjskiego modelu demokracji. Jednak wyniki badań M. Giuliani’ego, które przywołuję, tylko potwierdzają moją tezę, iż przeobrażenia modelu westminsterskiego identyfikowane i utożsamiane z Brexitem (zwłaszcza w latach 2017-2019), nie były niczym nowym ani nadzwyczajnym. W odniesieniu do wymiaru wykonawczo-partyjnego motorem napędowym tego systemu pozostał gabinet, a obserwowany w tym okresie wzrost znaczenia parlamentu wynikał przede wszystkim z kruchości i słabości mniejszościowego gabinetu, który wówczas sprawował władzę nad Zjednoczonym Królestwem. Wybory z 2019 roku spowodowały jednak, co wykazano już wcześniej, że demokracja brytyjska wróciła na swoje dawne, naturalne tory (jednopartyjny rząd, dominacja egzekutywy nad legislatywą, system dwupartyjny, itp.). Z kolei w odniesieniu do wymiaru federalno-unitarnego Brexit wywołał nowe napięcia (lub pogłębił istniejące) w kontekście choćby podziału władzy w ramach państwa brytyjskiego, stając się w ten sposób kolejnym etapem w dyskusji nad uprawnieniami parlamentów i rządów utworzonych na mocy reform dewolucyjnych, także pod kątem ich wpływu na kształt legislacji brytyjskiej związanej z porozumieniem o wystąpieniu z Unii. Niemniej jednak rozstrzygnięcia, które zapadły przed brytyjskim Sądem Najwyższym jedynie

potwierdziły unitarny charakter państwa nie naruszając (przynajmniej na razie) podstaw westminsterskiego modelu demokracji.

Wątek ewentualnego wpływu Brexitu na wewnętrzną spójność Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej uznałem za na tyle istotny, że postanowiłem go zbadać dokładniej, formułując wokół niego odrębny cel badawczy. W jednym ze swych artykułów [TEKST 7.1] utrzymanie jednności państwa brytyjskiego określam mianem jednego z najważniejszych wyzwań stojących przed tym państwem w nowej, po-brexitowej rzeczywistości. Traktuję Brexit jako jedno z wielu wydarzeń, które wpływa na tendencje separatystyczne w niektórych częściach składowych Zjednoczonego Królestwa, ale z drugiej strony także i wydarzenie wyjątkowe, które wyzwoliło bardzo silne emocje i dało początek zmianom, które mogą (choć nie muszą) stać się punktem zwrotnym jeśli chodzi o przyszłość Zjednoczonego Królestwa. Rozpatruję pod tym względem dwa scenariusze na przyszłość. Ten bardziej optymistyczny mówi o tym, że Zjednoczone Królestwo będzie czekać pogłębiona dewolucja i w praktyce przekształcenie się w klasyczne państwo federalne. Scenariusz bardziej pesymistyczny z kolei zakłada rozpad tego państwa i zakończenie jego funkcjonowania w obecnym kształcie.

Głównym punktem zapalnym wydaje się dziś Szkocja, w której nawoływania do ustanowienia odrębnego parlamentu w Edynburgu pojawiały się regularnie już od końca XIX wieku. Idea ta zmaterializowała się dopiero w 1998 roku pod rządami Partii Pracy, wraz z wejściem w życie Ustawy o Szkocji. Od tego czasu kompetencje parlamentu szkockiego obejmują tworzenie prawa w tych materiach, które nie zostały wyraźnie zarezerwowane dla parlamentu brytyjskiego. Dewolucja nie ograniczyła jednak ani nie wyhamowała dążeń niepodległościowych w Szkocji, które zaczęły się jeszcze bardziej nasilać po 2007 roku, gdy w Szkocji rozpoczynała się dominacja Szkockiej Partii Narodowej (SNP), dążącej do rozpisania w tej części Zjednoczonego Królestwa referendum niepodległościowego. I choć w referendum, które odbyło się w 2014 roku większość Szkotów opowiedziało się za pozostaniem w Zjednoczonym Królestwie, poparcie dla niepodległości na poziomie prawie 45% zwiastowało, że postulat ten nadal będzie artykułowany. Referendum w sprawie Brexitu, w którym 62% Szkotów zagłosowało przeciwko opuszczaniu Unii Europejskiej, było z kolei początkiem kampanii na rzecz kolejnego referendum niepodległościowego. I choć po rezygnacji Nicoli Sturgeon z funkcji liderki SNP (a tym samym także Pierwszej Minister Szkocji), polityczna walka o to referendum nieco wyhamowała, a dla samych Szkotów kwestia niepodległości nie wydaje się dziś priorytetem, trudno uznać tę sprawę za ostatecznie rozstrzygniętą.

Drugim z punktów zapalnych jeśli chodzi o jedność Zjednoczonego Królestwa jest dziś Irlandia Północna, w której odrębny parlament (tzw. Stormont) funkcjonował już w latach 1921-1972, czyli od wejścia w życie Ustawy o rządzie Irlandii (na mocy której Irlandia została podzielona) aż do wprowadzenia tzw. rządów bezpośrednich z Londynu. Momentem przełomowym okazało się podpisanie w 1998 roku przez obie zwaśnione strony porozumienia wielkopiątkowego oraz – w konsekwencji tego – wejście w życie (także w 1998 roku) Ustawy o Irlandii Północnej. Utworzone na jej mocy Zgromadzenie Irlandii Północnej otrzymało możliwość tworzenia prawa w obszarze tzw. „materii przekazanych”, czyli tych, które w sposób wyraźny nie zostały utrzymane jako kompetencje parlamentu brytyjskiego. Wymuszone porozumieniem wielkopiątkowym wspólne rządzenie Irlandią Północną przez unionistów i nacjonalistów okazało się jednak dużym wyzwaniem, a referendum w sprawie Brexitu, w którym większość mieszkańców tej części Zjednoczonego Królestwa (ok. 56%) opowiedziała się za pozostaniem w Unii Europejskiej, stało się punktem zwrotnym jeśli chodzi o prawno-polityczny status Irlandii Północnej. Podpisanie tzw. protokołu północnoirlandzkiego, stanowiącego część składową umowy o warunkach wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii, oznaczało ustanowienie innych zasad handlu dla Irlandii Północnej niż dla reszty Zjednoczonego Królestwa. To z kolei doprowadziło do impasu politycznego w Stormoncie, gdyż w proteście przeciwko protokołowi Demokratyczna Partia Unionistyczna wycofała się z rządu północnoirlandzkiego, uniemożliwiając tym samym jego funkcjonowanie. Wszystko to zaś sprowokowało pytania o potencjalne ponowne zjednoczenie Irlandii. Scenariusz taki wydaje się póki co mało prawdopodobny, ale sprzyja mu choćby zmieniająca się struktura demograficzna Irlandii Północnej (w 2022 roku, po raz pierwszy w historii, więcej mieszkańców deklaruowało się jako katolicy niż protestanci) oraz coraz większe sukcesy wyborcze nacjonalistycznej Sinn Féin, która staje się powoli główną siłą polityczną po obu stronach granicy.

W przypadku Walii, połączonej z Anglią silniejszymi więziami polityczno-prawnymi, sytuacja jest nieco inna, choć Brexit wzmocnił także nacjonalizm walijski oraz partię Plaid Cymru, opowiadającą się za niepodległością Walii. Partia ta opracowuje aktualnie strategię dochodzenia do referendum niepodległościowego, którego domaga się także rosnąca liczba samych Walijszyków. Dla dopełnienia analizy wracam także do nacjonalizmu angielskiego, który poza tym, że wymieniany jest jako jedna z przyczyn Brexitu, na nowo rozbudził też dyskusję dotyczącą prawnego i politycznego upodmiotowienia samej Anglii. Ta największa i najważniejsza politycznie oraz gospodarczo część Zjednoczonego Królestwa nie została przecież objęta reformami dewolucyjnymi, co nacjonaści angielscy interpretują jako dziejową

niesprawiedliwość. Na gruncie konstytucyjnym kwestia ta przejawia się m.in. w tzw. pytaniu z West Lothian (*West Lothian Question*), które poddaje analizie w kolejnym ze swoich artykułów dołączonych do cyklu [TEKST 7.2]. To w odpowiedzi na te angielskie dążenia do większej niezależności prawotwórczej rząd Partii Konserwatywnej wprowadził w 2015 roku wspomnianą już procedurę „angielskich głosowań nad angielskimi prawami”. Brexit, który określany jest czasami jako angielska reakcja na dewolucję, może okazać się więc dobrą okazją nie tylko do pogłębienia dewolucji, ale także do nieco opóźnionego objęcia nią również Anglii.

Ostatni z założonych przeze mnie celów badawczych dotyczył przeanalizowania i opisanie wpływu Brexitu na pozycję Zjednoczonego Królestwa na arenie międzynarodowej i jego relacje z innymi państwami. Podjąłem się w związku z tym próby odpowiedzi na pytanie badawcze czy, zgodnie z tym co obiecywali Brytyjczykom zwolennicy tego kroku, opuszczenie Unii Europejskiej wzmocni pozycję globalną Zjednoczonego Królestwa i umożliwi realizację brytyjskich interesów narodowych – politycznych, gospodarczych, a także w dziedzinie obronności i bezpieczeństwa – w sposób skuteczniejszy niż z pozycji państwa członkowskiego Unii. Z uwagi na rozległość przedmiotu badań postanowiłem rozpatrzyć go w dość wąskim wymiarze koncentrując się zwłaszcza na relacjach Zjednoczonego Królestwa z jego najważniejszym i najbliższym partnerem, a zatem ze Stanami Zjednoczonymi.

By podkreślić szczególny status bilateralnej współpracy pomiędzy tymi dwoma państwami, określa się ją – za Winstonem Churchillem – mianem „specjalnych relacji” (*special relationship*). Zjednoczone Królestwo i Stany Zjednoczone są bliskimi partnerami i sojusznikami jeśli chodzi o wzajemne relacje polityczne, gospodarcze, kulturowe, dyplomatyczne, czy też współpracę militarną oraz wywiadowczą. Z powodzeniem partnerstwo to można określić mianem strategicznego, przede wszystkim dla Zjednoczonego Królestwa, które w swej polityce zagranicznej oraz bezpieczeństwa sojusz ten do dziś traktuje jako absolutnie priorytetowy.

W pierwszym z artykułów dotyczących tego problemu badawczego [TEKST 8.1] punktem wyjścia mojej analizy jest rok 2016, w którym w obu tych państwach doszło do ważnych decyzji politycznych. Najpierw – w czerwcu – Brytyjczycy podjęli w referendum decyzję o wystąpieniu z Unii Europejskiej (kończąc tym samym etap dość bliskiej współpracy politycznej i gospodarczej z Europą kontynentalną), następnie – w listopadzie – Amerykanie na swojego prezydenta wybrali Donalda Trumpa, czyli polityka, który jeszcze w kampanii wyborczej zapowiadał konieczność rewizji amerykańskiej polityki zagranicznej i weryfikacji listy kluczowych sojuszników USA. Próbuję zatem ocenić potencjalny wpływ obu tych

wydarzeń na stan i kondycję „specjalnych relacji”, które także i wcześniej były niejednokrotnie wystawiane na poważną próbę.

Wątek Brexitu w kontekście wzajemnych relacji brytyjsko-amerykańskich jest o tyle ciekawy, że po II wojnie światowej Stany Zjednoczone zabiegały o polityczną i gospodarczą jedność na kontynencie europejskim, traktując Unię Europejską jako swojego ważnego partnera. W dobrze pojętym interesie własnym zależało im też na tym, by Zjednoczone Królestwo odgrywało w polityce europejskiej ważną rolę i dołączyło do Wspólnot Europejskich, co ostatecznie stało się w 1973 roku. Tymczasem Trump, inaczej niż choćby jego poprzednik Barack Obama, otwarcie popierał Brexit oraz utrzymywał, że w wymiarze globalnym państwo brytyjskie będzie silniejsze poza Unią, niż gdyby zdecydowało się w niej pozostać. A zatem wybór Trumpa na prezydenta USA, w połączeniu z decyzją Brytyjczyków o Brexicie, mogły doprowadzić do wzmocnienia „specjalnych relacji”. Uznałem jednak wówczas, że to wszystko będzie zależało przede wszystkim od tego jak będzie wyglądała nowa umowa handlowa pomiędzy Stanami Zjednoczonymi a Zjednoczonym Królestwem (już jako państwem znajdującym się poza Unią), jak zakończy się wszczęty przez Trumpa spór o wywiązywanie się państw członkowskich NATO ze swych zobowiązań finansowych wobec Sojuszu oraz w jakim kierunku rozwinię się ogólna sytuacja polityczna na świecie. Za kluczowy czynnik uznałem także to, na ile nieprzewidywalność Trumpa przełoży się na podejmowanie przez niego działań, które brytyjskie społeczeństwo oraz brytyjskie elity polityczne uznają za nieakceptowalne (np. w kontekście polityki migracyjnej).

Tematem tym zająłem się raz jeszcze, już po wejściu w życie umowy o wystąpieniu Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej, czyli gdy Brexit stał się faktem. W związku z tym Brytyjczycy musieli dokonać redefinicji swej polityki zagranicznej, w tym także odpowiedniej modyfikacji strategii mającej na celu utrzymanie, czy wręcz wzmocnienie pozycji globalnej Zjednoczonego Królestwa – zarówno w wymiarze politycznym, gospodarczym jak i bezpieczeństwa. Znalazło to odzwierciedlenie w wizji „globalnej Brytanii” (*Global Britain*) przedstawionej w dokumencie brytyjskiego rządu „Globalna Brytania w dobie konkurencyjności: zintegrowany przegląd bezpieczeństwa, obrony, rozwoju i polityki zagranicznej”.

W uwagi na to, że jednym z kluczowych elementów tej nowej strategii powinno być otwarcie się na całkowicie autonomiczną, niezależną od Unii Europejskiej, współpracę ze Stanami Zjednoczonymi, w kolejnym ze swych artykułów [TEKST 8.2] podjąłem się próby oceny tego czy, a jeśli tak to w jaki sposób, Brexit wpłynie na relacje na linii Londyn-Waszyngton. Uznałem to za istotne także dlatego, że wybrany w 2020 roku na prezydenta USA

Joe Biden wyraźnie sygnalizował, że ma do Unii Europejskiej, Brexitu oraz polityki brytyjskiego gabinetu (kierowanego do września 2022 roku przez Borisa Johnsona) zupełnie inny stosunek niż jego poprzednik Donald Trump. Cała ta sytuacja skomplikowała się jeszcze bardziej, gdy okazało się, że – inaczej niż obiecywali to zwolennicy Brexitu – opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej nie doprowadziło, przynajmniej w krótkim okresie, do wzmocnienia pozycji globalnej tego państwa. Przyjąłem zatem założenie, że dla brytyjskiego rządu pogłębienie współpracy z USA, zarówno w wymiarze politycznym, gospodarczym jak i w dziedzinie bezpieczeństwa, stanowi jeden z najważniejszych sposobów na przeciwdziałanie negatywnym skutkom Brexitu. Ale z drugiej strony postanowiłem zbadać, czy będące już poza Unią Zjednoczone Królestwo, państwo o wyraźnie słabnącym w ostatnich latach potencjale politycznym i gospodarczym, nie okaże się dla Stanów Zjednoczonych coraz mniej atrakcyjnym partnerem, co z kolei spowoduje, że dwustronne relacje pomiędzy nimi cechować będzie w przyszłości jeszcze większa asymetria, niż miało to miejsce do tej pory.

Przeprowadzona analiza doprowadziła mnie do wniosku, że Brexit nie zmienił charakteru „specjalnych relacji” – tak jak za czasów prezydentury Trumpa nie uległy one poprawie, tak nie pogorszyły się też w okresie prezydentury Bidena, mimo iż ten drugi wielokrotnie podkreślał swoje niezadowolenie choćby z tego jak Brexit zaszkodził porozumieniu wielkopiątkowemu z 1998 roku, dzięki któremu udało się zakończyć długoletni spór o status Irlandii Północnej. Partnerstwo brytyjsko-amerykańskie nie zostało jednak w żaden sposób podważone, a nawet pojawiają się w jego ramach nowe obszary współpracy, jak np. przez podpisanie (wspólnie z Australią) porozumienia AUKUS, za pośrednictwem którego Amerykanie i Brytyjczycy zwiększą swą obecność w regionie Indo-Pacyfiku. Cieniem na tych relacjach kładzie się natomiast choćby brak nowej umowy handlowej regulującej handel pomiędzy tymi państwami, mimo iż zwolennicy Brexitu zapowiadali, że podpisana ona zostanie niejako automatycznie. Niezależnie jednak od tego wydaje się, że bliski sojusz amerykańsko-brytyjski będzie trwał tak długo, jak oba te państwa będą czerpać z niego korzyści – nawet jeśli korzyści te będą miały niesymetryczny charakter.

W świetle wniosków wypływających z przeprowadzonych przeze mnie badań
potwierdzone zostały następujące hipotezy:

Hipoteza 1: Wskazanie jednej głównej przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej nie jest możliwe, gdyż decyzja o Brexicie jest wypadkową wielu różnych

czynników mających swoje wytłumaczenie w długiej i skomplikowanej historii dwustronnych relacji pomiędzy tymi podmiotami, a także efektem błędów i zaniedbań brytyjskich elit politycznych.

Hipoteza 2:

Proces Brexitu doprowadzi do przejściowej destabilizacji w systemie politycznym Zjednoczonego Królestwa, m.in. poprzez zachwianie równowagi między różnymi gałęziami władzy, czy też zmiany w układzie sił pomiędzy głównymi partiami politycznymi, ale nie zachwieje to podstawami tego systemu.

Hipoteza 4:

Brexit wzmocni poczucie tożsamości narodowej mieszkańców krajów wchodzących w skład Zjednoczonego Królestwa, co będzie podstawą do rozpoczęcia dyskusji nad jeszcze większym pogłębieniem procesów dewolucyjnych w ramach państwa brytyjskiego.

Hipoteza 6:

Wynik referendum z 23 czerwca 2016 roku oraz opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej nie zakończą z tym państwie dyskusji nad zasadnością jego uczestnictwa w procesach integracji europejskiej.

Równocześnie nie zostały potwierdzone następujące hipotezy:

Hipoteza 3:

Wystąpienie Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej doprowadzi do trwałej i nieodwracalnej ewolucji charakterystycznego dla tego państwa modelu demokracji większościowej w kierunku modelu konsensualnego.

Hipoteza 5:

Opuszczenie przez Zjednoczone Królestwo Unii Europejskiej wymusi redefinicję brytyjskiej polityki zagranicznej oraz wpłynie jednoznacznie pozytywnie na jego współpracę polityczną i gospodarczą z tradycyjnymi sojusznikami, w tym zwłaszcza ze Stanami Zjednoczonymi.

4.7. Wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji

Opuszczenie Unii Europejskiej przez Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej było wydarzeniem bezprecedensowym, gdyż po raz pierwszy w historii powojennej integracji europejskiej państwo członkowskie tego ugrupowania integracyjnego postanowiło z niego wystąpić. W związku z tym temat szeroko pojętego Brexitu stał się istotny zarówno dla badaczy zajmujących się Unią Europejską oraz procesami integracji europejskiej, jak i dla tych, których przedmiot badań koncentruje się wokół Zjednoczonego Królestwa oraz brytyjskiego systemu politycznego. Efektem tych badań są liczne publikacje naukowe nawiązujące do tego tematu i stanowiące cenny wkład w rozwój takich dyscyplin naukowych jak nauki o polityce i administracji czy stosunki międzynarodowe.

Moje badania koncentrowały się w największym stopniu wokół różnych aspektów związanych z przyczynami, przebiegiem oraz konsekwencjami Brexitu. Uważam, że **stanowią one istotny wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji, a część osiągniętych przeze mnie w ramach zrealizowanego projektu badawczego wyników można uznać za wypełnienie, lub przynajmniej zmniejszenie, pewnej luki badawczej w obrębie tej dyscypliny naukowej.** Dostrzegam to przede wszystkim w odniesieniu do następujących obszarów badawczych:

a) przyczyny Brexitu

W pierwszej kolejności za swój wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji uznaję pogłębioną analizę przyczyn Brexitu. Efektem tej części moich badań stała się m.in. monografia pt. „Zrozumieć Brexit. Przyczyny wystąpienia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej” (Wydawnictwo Scholar, Warszawa 2022, ss. 197).

Większość polskich badaczy poświęca zdecydowanie więcej uwagi na wskazanie konsekwencji (politycznych, ekonomicznych, itp.) opuszczenia Unii Europejskiej przez Zjednoczone Królestwo niż na zidentyfikowanie przyczyn tego jakże ważnego wydarzenia politycznego. W tym kontekście warto wspomnieć choćby publikacje takich uczonych jak np. K. Zuba, P. Biskup, P. Borkowski czy R. Kosta.

Moje badania nad Brexitem, po pierwsze, koncentrują się przede wszystkim na przyczynach politycznych, wśród których podkreślam także uwarunkowania kulturowe (np. brytyjski ekscepcjonalizm) oraz instytucjonalne (np. swoistość rozwiązań charakterystycznych dla demokracji większościowej). Po drugie, przyjąłem w tych badaniach perspektywę

brytyjską, tzn. przedstawiam w nich przede wszystkim brytyjski (a momentami wręcz angielski) punkt widzenia na Brexit. Po trzecie wreszcie, pokazuję wszystkie zidentyfikowane przyczyny Brexitu we wzajemnym powiązaniu, co pozwala zrozumieć nie tylko powody decyzji Brytyjczyków o opuszczeniu Unii Europejskiej, ale także samą naturę procesu integracji Zjednoczonego Królestwa z Unią. Dzięki zastosowaniu podejścia neoinstytucjonalnego (przede wszystkim w wariacie historycznym) udaje mi się poddać analizie elementy składowe tożsamości narodowej Brytyjczyków, które zaważyły na tym, że Zjednoczone Królestwo, choć nie było przeciwne procesom integracji europejskiej, zachowało wobec nich daleko idącą powściągliwość. Udowadniam wreszcie, że ta nieufność i ambiwalencja w stosunku do integracji europejskiej, zarówno na poziomie elit jak i społeczeństwa, miała – jak się okazało 23 czerwca 2016 roku – bardzo daleko idące konsekwencje. Przyjęcie takiego założenia pozwala mi traktować Brexit jako nieuniknione zakończenie skomplikowanych relacji Zjednoczonego Królestwa z integrującą się Europą, innymi słowy – jako zwieńczenie długotrwałego procesu politycznego, który w gruncie rzeczy rozpoczął się wraz z przystąpieniem tego państwa do Wspólnot Europejskich w 1973 roku.

b) wpływ Brexitu na przeobrażenia westminsterskiego modelu demokracji w Zjednoczonym Królestwie

Za swój istotny wkład w rozwój nauk o polityce i administracji uznaję także analizę oddziaływania Brexitu na charakterystyczny dla Zjednoczonego Królestwa model demokracji większościowej. Wpisuję się tym samym w szerszą, prowadzoną przede wszystkim przez zagranicznych badaczy brytyjskiego konstytucjonalizmu dyskusję na temat stanu i kondycji brytyjskiej demokracji oraz jej potencjalnej ewolucji w kierunku modelu konsensualnego. Punktem wyjścia tej dyskusji jest teoria holenderskiego politologa Arenda Lijpharta, który poddając analizie 36 państw demokratycznych na świecie dokonał ich podziału na dwa główne modele demokracji – większościowy (westminsterski) oraz konsensualny – wskazując Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej jako jedno z tych państw, w których model westminsterski występuje w swej najczystszej postaci. Dyskusja ta dotyczy

zarówno zasadności samej koncepcji Lijpharta¹⁵ jak i wpływu Brexitu na przeobrażenia modelu brytyjskiego¹⁶.

W swoich badaniach przyjąłem kategorie pojęciowe zaproponowane przez Lijpharta, nie podważając ich zasadności, choć także zauważając pewne mankamenty i niedociągnięcia, jak np. uznanie demokracji bezpośredniej za cechę modelu konsensualnego. Prawdą jest, iż demokracja partycypacyjna jest wyrazem charakterystycznego dla tego modelu rozproszenia władzy, ale też z drugiej strony stanowiąca esencję modelu westminsterskiego zasada, że w procesie decyzyjnym liczy się wola oraz oczekiwania (każdej, nawet minimalnej) większości koresponduje z istotą referendum, w którym wola ludu jest w praktyce wolą jego (każdej, nawet minimalnej) większości.

W największym jednak stopniu moje badania sprowadzały się do próby odpowiedzi na pytania o oddziaływanie Brexitu na brytyjski model demokracji większościowej oraz o to, czy faktycznie w wyniku tych wydarzeń zbliżył się on do modelu konsensualnego, czy może jeszcze bardziej się od niego oddalił. Uważam, że zaletą mojej analizy jest rozpatrywanie tego problemu badawczego na tle wcześniejszych modyfikacji i przeobrażeń modelu westminsterskiego, które miały miejsce już od lat 70-tych XX wieku. W swoich pracach dokonuję także kluczowej dla zrozumienia przyczyn Brexitu obserwacji, iż z brytyjskiego punktu widzenia członkostwo w Unii Europejskiej tak *de facto* nigdy do końca nie szło w parze z założeniami westminsterskiego modelu demokracji opartego o konkurencyjność i coś, co Lijphart określił mianem „kontradyktoryjnego stylu polityki” (*adversarial style of politics*). Charakterystyczne dla Brytyjczyków przywiązanie do tradycyjnych wartości generowało opór brytyjskich elit politycznych, ale także i brytyjskiego społeczeństwa wobec pogłębiania i przyspieszania integracji europejskiej, determinowało także niechęć wobec negocjacji, konsensusu i współpracy ponadnarodowej – czyli wszystkiego tego, co zawsze stanowiło

¹⁵ Por. np. G. Strohmeier G, *Does Westminster (Still) Represent the Westminster Model? An Analysis of the Changing Nature of the UK's Political System*, “European View”, 14(2)/2018, s. 303-315; M. Russell, R. Serban, *The Muddle of the ‘Westminster Model’: A Concept Stretched Beyond Repair*, “Government and Opposition”, 56(4)/2021, s. 744-764; M. Flinders et al., *Stretched But Not Snapped: A Response to Russell and Serban on Retiring the ‘Westminster Model’*, “Government and Opposition”, 57(2)/2022, s. 353-369; M. Russell, R. Serban, *Why it is indeed time for the Westminster model to be retired from comparative politics*, “Government and Opposition”, 57(2)/2022, s. 370-384.

¹⁶ Por. np. D. Cutts et al., *Brexit, the 2019 General Election and the Realignment of British Politics*, “The Political Quarterly”, 91(1)/2020, s. 7-23; G. Baldini et al., *Who is in control? Brexit and the Westminster Model*, “The Political Quarterly”, 89(4)/2018, s. 537-544; G. Baldini et al., *Back to the Westminster model? The Brexit process and the UK political system*, “International Political Science Review”, 43(3)/2022, s. 329-344; G. Baldini et al., *The Brexit Effect. What Leaving the EU Means for British Politics*, Routledge 2023; V. Bogdanor, *Beyond Brexit: Towards a British Constitution*, I.B. Tauris 2019; M. Giuliani, *Westminster as Usual? Three Interpretations for UK Democracy*, “Government and Opposition”, 57(3)/2022, s. 552-568, M. Russell, P. Cowley, *Modes of UK Executive-Legislative Relations Revisited*, “The Political Quarterly”, 89(1)/2018, s. 18-28.

podstawę polityki Wspólnot Europejskich, a następnie Unii Europejskiej. W zdecydowanie większym stopniu z założeniami polityki europejskiej zbieżny jest model konsensualny (występujący z różnym natężeniem w państwach starego kontynentu), który oparty jest na dążeniu do kompromisu oraz na innych zasadach umożliwiających wyjście poza współpracę międzyrządową. Uznaję, iż to zróżnicowanie instytucjonalnych uwarunkowań oraz sposobu uprawiania polityki w Zjednoczonym Królestwie oraz w Europie kontynentalnej, a także zależność pomiędzy modelem demokracji a poparciem dla integracji europejskiej, wydają się kluczowe dla zrozumienia dlaczego Unia Europejska pod wieloma względami stanowiła zawsze dla Brytyjczyków swego rodzaju ciało obce.

Hermetyczność modelu westminsterskiego miała też stanowić pewną naturalną barierę ochronną przed wpływem na niego szeroko pojętych przemian społecznych, których wszyscy jesteśmy świadkami. Ale i to okazało się niemożliwe, gdyż brytyjska polityka nie funkcjonuje w próżni. Udowadniam, że na przestrzeni ostatnich kilku dekad westminsterski model demokracji w Zjednoczonym Królestwie podlegał przeobrażeniom wynikającym choćby z procesów globalizacyjnych, które miały wpływ na zachowania elektoratów poszczególnych partii, a skutkiem tego także na wyniki wyborcze, momentami odmienne od oczekiwanych. Swój ślad na demokracji większościowej zostawiły także zmiany o charakterze prawnym, ustrojowym czy wręcz konstytucyjnym, będące efektem działań i decyzji politycznych poszczególnych rządów. Zjednoczone Królestwo jest dziś z tego punktu widzenia zupełnie innym państwem niż było przystępując do Wspólnot Europejskich, a już tym bardziej po II wojnie światowej, kiedy Arend Lijphart rozpoczyna swoją analizę.

c) wpływ Brexitu na jedność państwa brytyjskiego

Trzecim obszarem badawczym w obrębie którego dostrzegam swój wkład w rozwój dyscypliny nauki o polityce i administracji są badania nad reformami dewolucyjnymi przeprowadzonymi pod koniec lat 90-tych XX wieku przez rząd Partii Pracy. Badań dotyczących dewolucji władzy centralnej w Zjednoczonym Królestwie jest co prawda wiele, ale dotyczą one z reguły analizy rozwiązań polityczno-prawnych wprowadzanych na przestrzeni ostatnich ok. 25 lat w Szkocji, Walii oraz Irlandii Północnej.

W swoich badaniach przyjmuję założenie, że opuszczenie Unii Europejskiej skumulowało w sobie różne zjawiska i dało początek zmianom, które mogą okazać się punktem zwrotnym jeśli chodzi o przyszłość Zjednoczonego Królestwa. Udowadniam przy tym, że Brexit w sposób wyraźny wzmocnił nacjonalizmy regionalne, wyrażające się w sprzeciwie wobec dominującej pozycji Anglii. Ten wzrost znaczenia narodowej tożsamości widoczny jest

przede wszystkim wśród Szkotów oraz mieszkańców Irlandii Północnej, ale także, choć póki co w mniejszym stopniu, wśród Walijczyków.

Zwracam jednak również uwagę na nacjonalizm angielski, który w ostatnim czasie zyskał nowe impulsy – m.in. dzięki wzrastającemu eurosceptycyzmowi, ale także i w wyniku dewolucji, która nie objęła swym zasięgiem Anglii. W swoich badaniach udowadniam, że Brexit jedynie wzmocnił ten nacjonalizm, podobnie jak przekonanie, że pozbawiona swej podmiotowości Anglia jest pod wieloma względami wykorzystywana przez pozostałe części Zjednoczonego Królestwa, które – choćby z finansowego punktu widzenia – są od Anglii i Londynu uzależnione. To wszystko z kolei stawia pod dużym znakiem zapytania integralność terytorialną państwa brytyjskiego w dłuższej perspektywie czasowej. Wykazuję także, że ceną utrzymania jedności państwa brytyjskiego oraz najlepszą metodą przeciwdziałania siłom odśrodkowym będzie przekazanie kolejnych uprawnień na szczebel zgromadzeń regionalnych, czyli pogłębiona dewolucja upodabniająca Zjednoczone Królestwo do państwa federalnego.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej

5.1. Główne obszary prowadzonych badań naukowych

Analiza mojego dotychczasowego dorobku naukowego pozwala wyróżnić w jego obrębie **cztery podstawowe obszary tematyczne**.

5.1.1. Obszar 1 – system polityczny i konstytucyjny Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej

Obszar ten uznaję za najważniejszy jeśli chodzi o mój dotychczasowy dorobek naukowy. Badanie brytyjskiego systemu politycznego i konstytucyjnego można określić też mianem naukowej pasji, która wynika z mojej fascynacji polityką, historią i kulturą tego państwa, a co za tym idzie – chęci odkrywania coraz to nowych informacji na jego temat i zrozumienia w jaki sposób ono funkcjonuje.

W obrębie tego obszaru mieści się oczywiście cykl 18 powiązanych tematycznie publikacji naukowych pt. „Przyczyny oraz systemowe i międzynarodowe konsekwencje

wystąpienia Zjednoczonego Królestwa Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej z Unii Europejskiej”, które przedkładałam jako podstawę ubiegania się o stopień doktora habilitowanego i które dokładnie opisałam w poprzedniej części Autoreferatu. Ponadto do tego obszaru zaliczyć należy przede wszystkim monografię naukową „Izba Lordów w parlamentarystyce brytyjskiej” (Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2014, ss. 376), która powstała na bazie mojej rozprawy doktorskiej i która stanowi pierwsze w Polsce kompleksowe opracowanie naukowe dotyczące izby drugiej brytyjskiego parlamentu. Izbie Lordów, a w zasadzie kolejnej próbie jej reformy, poświęciłam także jeden z artykułów naukowych pt. „Reforma brytyjskiej Izby Lordów w świetle Raportu Komisji Lorda Spikera z 2017 roku” (TEKA of Political Science and International Relations, Vol. 14, nr 1/2019, s. 163-177).

Z ważniejszych publikacji wymienię jeszcze artykuł pt. „Sposób głosowania w parlamencie brytyjskim – pomiędzy tradycją a funkcjonalnością” (Przegląd Europejski, nr 1/2019, s. 23-36) oraz przyjęty już do druku artykuł napisany we współautorstwie z dr Michałem Wallnerem „Pozycja Sinn Féin w systemie partyjnym Irlandii i Irlandii Północnej”, który ukaże się w czasopiśmie „Historia i polityka” (nr 47/2024) i w którym poddaję analizie przyczyny rosnącego znaczenia tej partii w Irlandii Północnej.

Badając powiązania brytyjskiego systemu prawnego z regulacjami międzynarodowymi, w jednym ze swych artykułów – „Brytyjskie kontrowersje wokół Europejskiej Konwencji Praw Człowieka – wymiar prawny i polityczny” ([w:] J. Jaskiernia, K. Spryszak (red.), *Nowe wyzwania i rozwiązania w europejskim systemie ochrony praw człowieka*, Tom 3, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 637-649) – opisuję przyczyny sceptycznego stosunku elit politycznych tego państwa do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Natomiast w ramach nieco szerszego ujęcia tematyki brytyjskiej i przeniesienia jej na poziom Wspólnoty Narodów opublikowałam dwa artykuły, w których poddałam analizie status dwóch państw *Commonwealthu* – Indii oraz Malediwów:

- *The Changing Role of the Commonwealth as an Element in India's Global Positioning*, [w:] J. Marszałek-Kawa, J. Zajączkowski (red.), *Cultural, Social and Political Dimensions of Non-European Societies: Case Studies of Selected Societies in Asia and the Middle East*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2021, s. 11-32.
- *The Asian Part of the Commonwealth - the Problematic Case of the Maldives*, [w:] J. Marszałek-Kawa, K. Rezmer-Płotka (red.), *Peculiarities of China's Politics and Culture*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2019, s. 152-169.

Uważam, że jedną z zalet tej części mojego dorobku naukowego, która jest poświęcona brytyjskiemu systemowi politycznemu i konstytucyjnemu, jest też zmiana strategii publikacyjnej, którą w ostatnich latach udało mi się z powodzeniem zrealizować. Pierwszym jej elementem jest przygotowywanie publikacji w języku angielskim, a nie w języku polskim. Drugim, nawet ważniejszym – odejście od publikowania swoich artykułów jako rozdziałów w monografiach w kierunku publikowania ich w czasopiśmie naukowych, niejednokrotnie wysoko (lub bardzo wysoko) punktowanych.

5.1.2. Obszar 2 – współczesny parlamentaryzm oraz izby drugie parlamentu

Drugi z obszarów, częściowo zazębiający się z obszarem pierwszym, dotyczy parlamentaryzmu oraz izb drugich parlamentu, które na przestrzeni ostatnich lat poddawałem analizie, a publikacje które w ten sposób powstały także stanowią ważną część mojego naukowego dorobku. Moje badania nad brytyjskim systemem politycznym dotyczą także parlamentu brytyjskiego, a zwłaszcza jego izby drugiej, stąd niektóre z wymienionych powyżej publikacji – z monografią naukową dotyczącą Izby Lordów włącznie – również w sposób naturalny mogą być potraktowane jako część moich badań nad parlamentaryzmem.

Niezależnie jednak od tego, jako niezmiennie istotny element tej części mojego dorobku traktuję monografię naukową pt. „Parlamente dwuizbowe: wybrane zagadnienia” (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, ss. 199), stanowiącą mój wkład do polskich badań nad parlamentaryzmem oraz współczesnymi zgromadzeniami bikameralnymi, a zwłaszcza izbami drugimi parlamentu. W monografii tej przedstawiam w sposób syntetyczny oraz porządkuję podstawowe informacje dotyczące współczesnych parlamentów (głównie dwuizbowych), koncentrując się przede wszystkim na ich zmieniającej się pozycji oraz ewolucji ich znaczenia w relacjach z organami władzy wykonawczej, a także organami i instytucjami międzynarodowych ugrupowań integracyjnych (zwłaszcza Unii Europejskiej). Duża część mojej analizy poświęcona jest na izby drugie – opisuję m.in. ich wewnętrzne zróżnicowanie, prawnoustrojowe znaczenie, metody kształtowania ich składu osobowego, a także najważniejsze funkcje przez nie realizowane. Wreszcie poddaję szczegółowej charakterystyce cztery konkretne izby drugie parlamentu: dwie funkcjonujące w ramach bikameralizmu symetrycznego zarówno w państwie unitarnym (Senat Republiki Włoskiej) jak i federalnym (Rada Kantonów Konfederacji Szwajcarskiej), a pozostałe dwie w ramach

bikameralizmu asymetrycznego, także zarówno w państwie unitarnym (Senat Rzeczypospolitej Polskiej) jak i federalnym (Rada Federalna Republiki Federalnej Niemiec).

W odniesieniu do tej części mojego dorobku zwróciłbym jeszcze uwagę na artykuł pt. „Irlandzki Senat i nieudana próba jego zniesienia” (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Nr 7 (931)/2014, s. 5-20), w którym analizuję okoliczności polityczne i ekonomiczne, które doprowadziły do rozpisania referendum w sprawie likwidacji tej izby parlamentu, a także zderzam ze sobą argumenty obu stron ówczesnego sporu nad zasadnością utrzymywania Senatu Republiki Irlandii.

5.1.3. Obszar 3 – polski system polityczny oraz polska demokracja po 1989 roku

Trzeci obszar moich badań naukowych związany jest z przekształceniami polskiego systemu politycznego oraz polskiej demokracji po przemianach ustrojowych przełomu lat 80-tych i 90-tych XX wieku. W jego ramach za szczególnie istotną uznaję współredakcję naukową następujących sześciu monografii poświęconych tej tematyce:

1. Danel Ł., Kornaś J. (red.), *Dylematy polskiej demokracji*, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kraków 2012, ss. 534.
2. Danel Ł., Kornaś J. (red.), *25 lat polskiej transformacji systemowej – dokonania i wyzwania. Tom I*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2014, ss. 275.
3. Danel Ł., Kornaś J. (red.), *25 lat polskiej transformacji systemowej – dokonania i wyzwania. Tom II*, Wydawnictwa AGH, Kraków 2014, ss. 300.
4. Danel Ł., Kornaś J. (red.) *Polski system polityczny z perspektywy 25 lat. Wybrane problemy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2015, ss. 222.
5. Danel Ł., Kornaś J. (red.), *Demokracja współczesna – wymiar polski i międzynarodowy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2016, ss. 519.
6. Danel Ł., Kornaś J., Lisiakiewicz R. (red.), *Dylematy rozwoju systemów politycznych Europy i Azji*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2020, ss. 478.

W każdej z w/w monografii opracowałem dodatkowo także pojedyncze rozdziały dotyczące chociażby przepisów polskiego prawa wyborczego, wybranych aspektów polskiego systemu politycznego, czy też ewolucji polskiego systemu partyjnego. Podobną tematykę podjąłem także w kilku artykułach opublikowanych w czasopiśmie naukowych – zarówno

polsko- jak i anglojęzycznych. Poświęcone są one przykładowo polskiemu systemowi partyjnemu, referendum lokalnym, pozycji ustrojowej prezydenta RP (po 1918 roku), czy też korelacji pomiędzy pozycją ustrojową prezydenta a systemem wyborczym w świetle dyskusji nad zmianami polskiej konstytucji. Ponadto w swoich publikacjach podejmowałem także tematykę wyborów na szczeblu lokalnym (np. do sejmiku województwa małopolskiego oraz na prezydenta Krakowa), czy też dotyczącą np. wybranych nurtów polskiej myśli politycznej oraz ewolucji polskiej polityki społecznej po 1989 roku. Wiele dodatkowych publikacji mieszczących się w obrębie tego obszaru tematycznego powstało także w okresie przed uzyskaniem przeze mnie tytułu doktora. Szczegółowe zestawienie wszystkich publikacji wspomnianych w tym akapicie znajduje się w „Wykazie osiągnięć naukowych”, stanowiącym załącznik do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

Z tematyką systemów politycznych oraz demokracji – choć nie w bezpośrednim odniesieniu do państwa polskiego – związane są też moje publikacje dotyczące choćby systemu politycznego Konfederacji Szwajcarskiej, europejskich konwencji obywatelskich jako narzędzia walki z deficytem demokracji czy też reformy europejskiego prawa wyborczego jako próby wzmocnienia demokratycznego wymiaru Unii Europejskiej (zob. „Wykaz osiągnięć naukowych”).

5.1.4. Obszar 4 – tutoring i edukacja spersonalizowana

Ostatni z obszarów, który chciałbym wyodrębnić dotyczy tutoringu oraz edukacji spersonalizowanej stanowiącej szczególną odmianę edukacji zindywidualizowanej, która oparta jest na metodach zapoczątkowanych i stosowanych w najlepszych uniwersytetach – takich jak Oxford czy Cambridge. Edukacja ta stawia studenta w centrum zainteresowania – otrzymuje on opiekę tutorską, dzięki której określa ścieżki intelektualnego i naukowego rozwoju, co sprzyja budowaniu bliskiej relacji zanikającej w procesie masowego kształcenia.

Tematyka ta związana jest z bardzo ważnym obszarem mojej aktywności zawodowej w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie, o której napiszę bardziej szczegółowo w tej części Autoreferatu, która dotyczy osiągnięć dydaktycznych. Korzystając ze swoich doświadczeń jako certyfikowanego tutora akademickiego oraz pomysłodawcy oraz współzałożyciela dwóch projektów edukacyjnych opartych o edukację spersonalizowaną, stałem się współautorem kilku publikacji dotyczących tutoringu. Pierwsza w nich jest częścią pierwszego polskiego kompleksowego podręcznika poświęconego tutoringowi: *Tutoring na Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie – Wydziałowa Indywidualna Ścieżka Edukacyjna* (współautorstwo

z J. Kwaśny i A. Żur), [w:] P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala (red.), *Tutoring. Teoria, praktyka, studia przypadków*, Wolters Kluwer SA, Warszawa 2015 (oraz Wydanie 2 z 2018 roku). Natomiast druga publikacja była efektem wymiany doświadczeń z przedstawicielami polskich i zagranicznych ośrodków naukowych wdrażających programy nauczania oparte o metodę tutoring: *Development of Talented University Students in Poland* (współautorstwo z: B. Jones i K. Perez), [w:] G. Harper (red.), *Honors Education around the World*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle upon Tyne 2022.

5.2. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni

5.2.1. Współpraca naukowa z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

W ramach współpracy z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej odbyłem m.in. trzymiesięczny (styczeń-marzec 2023 r.) **staż naukowy w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji**, którego opiekunem był prof. dr hab. Wojciech Sokół z Katedry Systemów Politycznych i Praw Człowieka UMCS.

Wymiernym efektem stażu stały się **dwa artykuły naukowe**, które powstały we współpracy z pracownikami Instytutu Nauk o Polityce i Administracji:

1. *Dynamika zmian brytyjskich partii politycznych i systemu partyjnego w XXI wieku* (we współautorstwie z prof. dr hab. Wojciechem Sokołem) – artykuł ukazał się w czasopiśmie „Przegląd Europejski”, nr 2/2023, s. 113-132.
2. *Pozycja Sinn Féin w systemie partyjnym Irlandii oraz Irlandii Północnej* (we współautorstwie z dr Michałem Wallnerem) – artykuł przeszedł procedury recenzyjne i został zaakceptowany do druku w czasopiśmie „Historia i Polityka” – nr 47/2024.

Realizując staż podjąłem także przygotowania do uczestnictwa w dwóch konferencjach naukowych, których organizatorem (lub współorganizatorem) był Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej:

1. Konferencja Naukowa „Państwo – prawa człowieka – mniejszości narodowe” (Lublin 13-14 kwietnia 2023 r.).

W jej trakcie został wygłoszony referat pt. „Jedność państwa brytyjskiego jako wyzwanie wywołane Brexitem”;

2. Ogólnopolska Konferencja Naukowa „EIRE (IV): Podziały i konflikty w Irlandii dawnej i współczesnej” (Lublin 26 maja 2023 r.).

W jej trakcie został wygłoszony referat poświęcony partii Sinn Féin – na bazie w/w publikacji we współautorstwie z dr Michałem Wallnerem.

W trakcie stażu pozyskałem też dodatkowe dane oraz materiały naukowe w związku z prowadzeniem badań nad ewolucją brytyjskiego systemu politycznego oraz skutkami Brexitu, a także dokonałem wymiany doświadczeń i wiedzy w obszarze tematycznym związanym z prowadzonymi badaniami. Z Instytutem Nauk o Polityce i Administracji współpracowałem w mniej sformalizowanej formie także wcześniej, choćby poprzez regularne uczestnictwo (na zaproszenie organizatorów) w tematycznych konferencjach naukowych poświęconych Irlandii.

5.2.2. Współpraca naukowa z Uniwersytetem Szczecińskim

W ramach współpracy z Uniwersytetem Szczecińskim brałem udział w pracach dwóch zespołów badawczych realizujących **ogólnopolskie interdyscyplinarne projekty naukowe**. Pierwszy z tych projektów realizowany był w latach 2018-2019 przez Pracownię Badań Wyborczych Uniwersytetu Szczecińskiego i nosił tytuł „Polki i Polacy wobec wyzwań stojących przed rodziną, starzenia się populacji oraz kwestii światopoglądowych w kontekście preferencji wyborczych”. Drugi natomiast jest aktualnie realizowany (planowane zakończenie – 2024 rok) i nosi tytuł „Społeczeństwo polskie wobec wyzwań stojących przed rodziną, starzeniem się populacji, migracji oraz kwestii światopoglądowych w kontekście preferencji politycznych”. W przypadku obu projektów kierownikiem zespołu badawczego był/jest dr hab. Łukasz Tomczak, prof. US, a moją funkcją była/jest koordynacja danego projektu w województwie małopolskim.

Dodatkowo nadmienię, że we wcześniejszych latach byłem autorem kilku zamówionych publikacji dotyczących polskich partii politycznych oraz wyborów samorządowych, które ukazały się w monografiach naukowych pod redakcją dr hab. Łukasza Tomczaka, prof. US (por. „Wykaz osiągnięć naukowych”).

5.2.3. Współpraca naukowa z University of Alcalá (Hiszpania)

Moja współpraca z University of Alcalá rozpoczęła się w 2021 roku, gdy wziąłem udział w organizowanym przez ten uniwersytet wydarzeniu pt. „Alcalá University’s VI Going Abroad Fair & International Week” (15-29 listopada 2021). W ramach tego wydarzenia, 19 listopada, zorganizowałem **seminarium naukowe** podczas którego przeprowadziłem dyskusję na temat: „The condition and future of democracy in the contemporary world”.

W marcu 2022 roku, na zaproszenie University of Alcalá, wziąłem udział w programie Erasmus+. Podczas pobytu w Alcali nie tylko wygłosiłem serię wykładów wymaganych regulaminem programu Erasmus+, ale też odbyłem szereg konsultacji o charakterze naukowym. Kolejnym etapem mojej współpracy z tą uczelnią był **staż naukowo-dydaktyczny na Wydziale Ekonomii, Zarządzania Biznesem i Turystyki** (Faculty of Economics, Business Administration and Tourism) w dniach 9-13 października 2023 r. W ramach odbytych spotkań oraz konsultacji, m.in. z opiekunem stażu – Oscarem Rene Montes Pinedą oraz Monicą Gimenez Boldazo – Prodziekanem Wydziału Ekonomii, Zarządzania Biznesem i Turystyki, ustalono, że nawiązana zostanie bliższa współpraca badawcza mająca na celu przygotowanie wspólnego projektu badawczego, a także publikacji naukowej do wysoko punktowanego czasopisma naukowego (hiszpańskiego lub polskiego).

5.2.4. Pozostałe przykłady międzynarodowej współpracy naukowej

W ramach mojej aktywności międzynarodowej odbyłem szereg wyjazdów na uczelnie zagraniczne w ramach programu Erasmus+ (University of the West of Scotland, Abertay University, Universidade de Lisboa, Agricultural University of Athens, Charles University in Prague, Università di Roma LUMSA, University of Alcalá, University of Balearic Islands, University of Central Lancashire; pełny harmonogram wyjazdów – zob. „Wykaz osiągnięć naukowych”). Wyjazdy te mają głównie charakter dydaktyczny lub dydaktyczno-szkoleniowy i związane są z prowadzeniem zajęć na uczelni partnerskiej. Niemniej jednak **każdorazowo są one przeze mnie wykorzystywane także do nawiązania współpracy naukowej oraz realizacji swoich badań w uczelni przyjmującej, np. poprzez dokonanie kwerendy bibliotecznej.**

Wymiernym efektem naukowym kontaktów nawiązanych w ramach programu Erasmus+ była publikacja mojego artykułu naukowego zatytułowanego „Political and

Economic Determinants of Social Policy Evolution in Poland after 1989” jako rozdziału w monografii pt. „Handbook of Research on Social Entrepreneurship and Solidarity Economics” pod redakcją prof. José Manuela Saiza-Álvareza z Tecnológico de Monterrey (Mexico), wydanej przez IGI Global w Hershey w 2016 roku. Artykuł stanowi analizę kierunków polityki społecznej realizowanej w Polsce po 1989 roku, a także przeobrażeń i ewolucji polskiej polityki społecznej, przede wszystkim z punktu widzenia kolejnych rządów obejmujących stery władzy wykonawczej. Wpisałem te rozważania w szerszy, teoretyczny kontekst modeli polityki społecznej, które mogą być wyróżnione biorąc pod uwagę zarówno praktykę funkcjonowania poszczególnych państw europejskich, jak i priorytety polityki realizowanej przez ich rządy.

5.3. Badania naukowe realizowane w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie

W ostatnich latach uczestniczyłem w pracach **trzech zespołów badawczych** w ramach programu „Potencjał” realizowanego w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Najpierw, w latach 2021-2022, jako kierownik zespołu badawczego odpowiadałem za projekt „Nowa strategia budowy pozycji globalnej Wielkiej Brytanii po wyjściu z Unii Europejskiej - wymiar polityczny, gospodarczy i bezpieczeństwa”. Aktualnie (planowane zakończenie – 2024 rok) jako główny wykonawca współuczestniczę w realizacji projektu „Wielka Brytania wobec nowych wyzwań trzeciej dekady XXI wieku. Implikacje dla państw anglosaskich”. Dodatkowo, także w ramach programu „Potencjał” w latach 2020-2022 uczestniczyłem jako członek zespołu badawczego w realizacji projektu „Wyzwania polityki wewnętrznej i zagranicznej III RP w XXI wieku – perspektywa bilateralna i multilateralna”.

Wcześniej, w latach 2013-2016, w ramach tzw. Badań Młodych Naukowców realizowałem rozłożony na trzy etapy autorski projekt naukowy „Brytyjski system polityczny oraz kształt brytyjskiej demokracji na początku XXI wieku”. Uczestniczyłem też jako członek zespołu badawczego w ośmiu projektach badawczych realizowanych w ramach tzw. Badań Statutowych. Przed uzyskaniem stopnia doktora w takim samym charakterze brałem udział w realizacji pięciu projektów badawczych, realizowałem także, w ramach Badań Młodych Naukowców, autorski projekt naukowy poświęcony brytyjskiej Izbie Lordów.

Pełne zestawienie wszystkich projektów badawczych w których uczestniczyłem znajduje się w załączonym „Wykazie osiągnięć naukowych”.

W 2022 roku uczestniczyłem też w pracach zespołu badawczego przygotowującego analizę ekspercką dla Centrum Polityk Publicznych – niezależnego think tanku utworzonego przy Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie. Zespół składał się z pracowników naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Uniwersytetu Warszawskiego. Jego prace dotyczyły identyfikacji, analizy i demaskowania mechanizmów tworzenia i upowszechniania tzw. post-prawd. Prace zespołu trwały na przestrzeni 2021 r. Efektem prac zespołu było opracowanie raportu, którego byłem współautorem: S. Mazur (red.), *Jak rodzą się społeczne bzdury?*, Małopolska Szkoła Administracji Publicznej, Kraków 2022.

5.4. Praca w czasopismach naukowych

Od 2017 roku pełnię funkcję **Sekretarza Redakcji oraz członka Rady Naukowej czasopisma naukowego „Krakowskie Studia Małopolskie”**, które wydawane jest, aktualnie jako kwartalnik, przez Wydawnictwo Adam Marszałek i w którym za opublikowanie artykułu autor otrzymuje 70 punktów.

W latach 2020-2023 byłem członkiem Komitetu Redakcyjnego czasopisma popularno-naukowego „Zdanie”. W tym czasie dokonałem m.in. tłumaczenia na język polski artykułu znakomitego amerykańskiego politologa – Davida Ost. Tekst ten ukazał jako „Fałsz i szkodliwość ‘życia w prawdzie’: krytyka Vaclava Havla”, w numerze 2(189)/2021 (w oryginale artykuł ukazał się jako: D. Ost, *The Sham, and the Damage, of “Living in Truth”*, „East European Politics and Societies and Cultures”, Volume 32, Number 2, May 2018, pp. 301-309).

W ostatnich latach wykonałem także 12 recenzji artykułów dla różnych czasopism naukowych, a także szereg innych recenzji do różnych monografii po-sympozjalnych, tomów pokonferencyjnych oraz studenckich Zeszytów Naukowych. Pełne zestawienie wszystkich wykonanych przeze mnie recenzji znajduje się w załączonym „Wykazie osiągnięć naukowych”.

5.5. Organizacja konferencji, sympozjów oraz seminariów naukowych

Pracując w Katedrze Studiów Politycznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie byłem do tej pory odpowiedzialny za organizację trzech konferencji naukowych o zasięgu międzynarodowym, pełniąc przy tym każdorazowo dwie funkcje – **Przewodniczącego**

Komitetu Organizacyjnego oraz Sekretarza Rady Naukowej Konferencji. Przed uzyskaniem stopnia doktora brałem także udział przy organizacji kolejnych trzech konferencji naukowych, zarówno ogólnopolskich jak i międzynarodowych, pracując w charakterze Przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego, Sekretarza Komitetu Organizacyjnego lub Sekretarza Rady Naukowej.

Jako Kierownik Programu UEK Honours „WISE” (wcześniej: WISE) jestem również Współprzewodniczącym Komitetu Organizacyjnego dorocznego **Symposium Naukowego WISE**. Sympozja te są miejscem spotkań i wymiany poglądów pomiędzy – z jednej strony – studentami i absolwentami Programu UEK Honours „WISE”, z drugiej zaś – przedstawicielami różnych sfer życia społeczno-gospodarczego, w tym także świata akademickiego. Do tej pory odpowiadałem na organizacji siedmiu Sympozjów WISE (lata 2015-2023).

Jestem także pomysłodawcą, organizatorem oraz moderatorem **serii seminariów naukowych** współorganizowanych przez Katedrę Studiów Politycznych UEK, Fundację im. Friedricha Eberta oraz Centrum im. Ignacego Daszyńskiego. Do tej pory odbyło się osiem takich seminariów (trzy z nich, w okresie pandemii, w charakterze webinarium).

Pełne zestawienie wszystkich organizowanych przeze mnie konferencji, sympozjów oraz seminariów znajduje się w załączonym „Wykazie osiągnięć naukowych”.

5.6. Udział w konferencjach ogólnopolskich i międzynarodowych

Po uzyskaniu stopnia doktora wygłosiłem **referaty na 34 różnych konferencjach o zasięgu zarówno ogólnokrajowym jak i międzynarodowym**, zorganizowanych głównie przez wiodące polskie ośrodki akademickie. Dodatkowo, przed uzyskaniem stopnia doktora, wygłosiłem referaty na 9 takich konferencjach.

Za najważniejsze z punktu widzenia swojego dorobku naukowego uznaję zwłaszcza te konferencje, które tematycznie związane były ze Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej, bądź też dotyczyły problematyki brytyjskiej, gromadząc ekspertów w tej dziedzinie. Mój udział w większości tych konferencji odbywał się na indywidualne zaproszenie organizatorów. Z ostatnich tego typu konferencji, w których miałem przyjemność wziąć udział, warto wymienić choćby: **International Conference on Contemporary British Politics “UK: yesterday, today, tomorrow** (Uniwersytet Jagielloński, Kraków 23-24 listopada 2023), podczas której wygłosiłem referat “The Impact of Brexit on Attempts to Find an Answer to the West Lothian Question”, a także **I Ogólnopolską Konferencję Brytanistyczną “Karol III:**

nowoczesny monarcha w nowoczesnym państwie” (Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 23 czerwca 2023), którą otwierało moje wystąpienie pt. „Czy Brytyjczycy żałują Brexitu? Możliwe scenariusze na przyszłość”.

Bardzo ważny z punktu widzenia mojego rozwoju naukowego był też udział w **5 Ogólnopolskim Kongresie Politologii „Polityka ładu. Polityka chaosu”** (Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 21-23 września 2022), podczas którego byłem organizatorem oraz moderatorem panelu tematycznego pt. „Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej dwa lata po Brexicie – wyzwania wewnętrzne i międzynarodowe” (tytuł mojego wystąpienia: „Zjednoczone Królestwo AD 2020 – próba wypełnienia próżni po Unii Europejskiej”).

Pełne zestawienie wszystkich wygłoszonych przeze mnie referatów na konferencjach ogólnopolskich oraz międzynarodowych znajduje się w załączonym „Wykazie osiągnięć naukowych”.

5.7. Nagrody za osiągnięcia naukowe

Dotychczas otrzymałem następujące nagrody za osiągnięcia naukowe:

- 1) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **drugiego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie naukowej w 2012 roku;
- 2) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **pierwszego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie naukowej w 2014 roku;
- 3) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **drugiego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie naukowej w 2020 roku.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę

6.1. Osiągnięcia dydaktyczne

6.1.1. Nagrody za osiągnięcia dydaktyczne

Dotychczas otrzymałem następujące nagrody za osiągnięcia dydaktyczne:

- 1) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2009 roku;
- 2) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w kategorii „wykładowca najlepiej oceniany przez studentów w 2010 roku”;
- 3) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **drugiego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2013 roku;
- 4) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2014 roku;
- 5) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **drugiego stopnia** za zespołowe osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2015 roku;
- 6) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2017 roku;
- 7) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2018 roku;
- 8) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2019 roku;
- 9) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2020 roku;
- 10) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **drugiego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2021 roku;
- 11) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie dydaktycznej w 2022 roku;

Od 2012 roku Parlament Studencki UEK organizuje projekt „**Mentorzy – Plebiscyt na najlepszego prowadzącego**”, którego celem jest uhonorowanie nauczycieli akademickich Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

Moje dotychczasowe sukcesy w tym plebiscycie:

- 2012 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Bratnia Dusza Wydziału Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych”;
- 2013 rok: **finalista** w kategorii „Kawalarz”;
- 2014 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Kawalarz”;

- 2015 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Najlepszy Prowadzący Wydziału Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych”;
- 2016 rok: **II miejsce** w kategorii „Bratnia Dusza”;
- 2017 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Bratnia Dusza”;
- 2018 rok: **nagroda honorowa „Super Mentor”** oraz **finalista** w kategorii „Bratnia Dusza”;
- 2019 rok: **II miejsce** w kategorii „Bratnia Dusza”;
- 2020 rok: **II miejsce** w kategorii „Bratnia Dusza”;
- 2021 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Wzór do Naśladowania”;
- 2022 rok: **finalista** w kategorii „Autorytet”;
- 2023 rok: **nagroda główna (tytuł „Mentora”)** w kategorii „Autorytet”.

6.1.2. Wdrażanie programów opartych o indywidualizację kształcenia

W 2014 roku ukończyłem Szkołę Tutorów organizowaną przez Collegium Wratislaviense, uzyskując w ten sposób certyfikat tutora akademickiego i od tego czasu prowadzę zajęcia indywidualne (tzw. tutoriale) z uczestnikami różnych projektów edukacyjnych. Do tej pory metodą tutoringu przepracowałem ok. 1400 godzin dydaktycznych.

W roku akademickim 2013/2014 byłem jednym z pomysłodawców i założycieli nowatorskiego projektu edukacyjnego o nazwie **„Wydziałowa Indywidualna Ścieżka Edukacyjna” (WISE)**. WISE stanowiło elitarny i nowatorski program zorganizowany w systemie tutorialnym, oparty o szeroką ofertę zajęć dydaktycznych wszystkich jednostek organizacyjnych Wydziału Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych UEK. Program kładł nacisk na edukację zindywidualizowaną i spersonalizowaną opartą na metodach zapoczątkowanych i stosowanych w najlepszych uniwersytetach, takich jak np. Oxford i Cambridge. Grupą docelową programu były osoby ambitne, dociekliwe i refleksyjne, a zarazem gotowe brać na siebie współodpowiedzialność za kształt i rytm swoich studiów.

W lutym 2023 roku Program WISE został przekształcony w **Program UEK Honours „WISE”**, który swym zasięgiem obejmuje wszystkie kierunki studiów realizowane w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie i jest w ten sposób otwarty dla wszystkich studentów UEK. Program spełnia standardy klasycznych Programów Honours, które funkcjonują od wielu lat na uczelniach amerykańskich, brytyjskich i holenderskich, a także wytyczne European Honors Council. Jest to elitarna ścieżka rozwoju skierowana do

utalentowanych studentów, szczególnie ciekawych świata, których aktywność i zainteresowania daleko wykraczają poza program jednego kierunku czy specjalności. Byłem jednym z pomysłodawców, autorów koncepcji oraz założycieli tego Programu, a aktualnie pełnię funkcję Kierownika Komitetu Programu UEK Honours „WISE”.

W międzyczasie uczestniczyłem też w projekcie „Mistrzowie Dydaktyki”, realizowanym przez Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki (MEiN). W ramach tego projektu, w listopadzie 2019 roku, wziąłem udział w tygodniowym stażu dydaktycznym na Uniwersytecie w Gandawie (Ghent University) w Belgii. Staż doprowadził do poprawy moich kompetencji zawodowych w pracy w charakterze nauczyciela akademickiego oraz tutora (kompetencje meta-kognitywne, społeczno-komunikacyjne oraz organizacyjne), a także do poprawy moich kwalifikacji zawodowych (rozwój osobisty), a w konsekwencji – do poprawy jakości kształcenia. W roku 2023 brałem także udział w kolejnym projekcie ministerialnym – „Doskonałość Dydaktyczna Uczelni” – w ramach którego pracowałem w zespole eksperckim, którego zadaniem było m.in. opracowanie rekomendacji dotyczących dalszego rozwoju tutoringu akademickiego w UEK.

Dodam jeszcze, że w 2016 roku reprezentowałem swoją uczelnię w 3 Kongresie Rozwoju Edukacji, kierując stolikiem refleksji pt. „Tutoring akademicki: kim jest tutor, kim tuti?”. Uczestniczyłem także w licznych konferencjach oraz webinarach dotyczących modeli tutoringu oraz edukacji spersonalizowanej, organizowanych m.in. przez Departament Innowacji i Rozwoju Ministerstwa Edukacji i Nauki.

6.1.3. Prowadzone zajęcia dydaktyczne

W swojej dotychczasowej pracy jako nauczyciela akademickiego prowadziłem bądź prowadzę na różnych kierunkach studiów I, II oraz III stopnia zajęcia z następujących przedmiotów:

1. W języku polskim:

- a) Współczesne systemy polityczne
- b) Współczesne systemy polityczno-gospodarcze
- c) Nauka o państwie
- d) Podstawy wiedzy o państwie
- e) Politologia i podstawy wiedzy o państwie

- f) Protokół dyplomatyczny i etykieta w biznesie
- g) Polityczno-gospodarcze aspekty integracji europejskiej
- h) Lobbing w Unii Europejskiej
- i) Demokracja amerykańska w teorii i praktyce
- j) Systemy polityczne Europy Wschodniej i wybranych krajów azjatyckich
- k) Wyzwania rozwoju systemów politycznych krajów euroazjatyckich
- l) Współczesna myśl polityczna
- m) Samorząd terytorialny
- n) Administracja instytucji ponadnarodowych
- o) Nauka o polityce
- p) Geografia polityczna i ekonomiczna

2. W języku angielskim:

- a) Diplomatic protocol and business etiquette
- b) Lobbying in the European Union
- c) American foreign policy
- d) Political science
- e) Contemporary American democracy and politics
- f) Modern politics

6.1.4. Pełnienie roli promotora prac licencjackich i magisterskich

Od roku akademickiego 2013/2014 pełnię rolę promotora prac licencjackich oraz magisterskich. Do tej pory pod moim kierownictwem opracowano i obroniono:

1. W języku polskim:

- a) 123 prace licencjackie
- b) 25 prac magisterskich

2. W języku angielskim

- a) 65 prac licencjackich
- b) 1 pracę magisterską

Ponadto pełniłem funkcję promotora prac licencjackich i magisterskich studentów zagranicznych studiujących w Uniwersytecie Ekonomicznym w Krakowie w ramach

programów „Double Diploma”. Do tej pory pod moim kierownictwem opracowano i obroniono 5 takich prac (2 licencjackie i 3 magisterskie).

6.1.5. Inne osiągnięcia i aktywności dydaktyczne

Wśród innych, istotnych dla mnie i mojego rozwoju zawodowego, osiągnięć i aktywności o charakterze dydaktycznym chciałbym wymienić:

- uczestnictwo w programie dydaktycznym realizowanym przez University Studies Abroad Consortium (USAC) we współpracy z Uniwersytetem Ekonomicznym w Krakowie.

W ramach tego programu, w latach 2018-2020, prowadziłem zajęcia dydaktyczne dla studentów z USA reprezentujących różne ośrodki akademickie. W moim kursie – „Modern Central European and Polish Politics” – w kilku edycjach tego programu wzięło udział łącznie 20 studentów z USA;

- prowadzenie zajęć dla słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku UEK w latach 2016-2017;
- opracowanie i wygłoszenie jednorazowych wykładów dla przedstawicieli zagranicznych ośrodków akademickich lub szkół – m.in. z Edge Hill University z Wielkiej Brytanii (marzec 2019 r.), młodzieży szkolnej z Wietnamu (czerwiec 2019 r.) oraz uczniów z Campus Vejle z Danii (październik 2022 r.).

6.2. Osiągnięcia organizacyjne

6.2.1. Nagrody za osiągnięcia organizacyjne

Dotychczas otrzymałem następujące nagrody za osiągnięcia organizacyjne:

- 1) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2008 roku;
- 2) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2009 roku;
- 3) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2013 roku;

- 4) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2017 roku;
- 5) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2018 roku;
- 6) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2019 roku;
- 7) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2020 roku;
- 8) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **pierwszego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2021 roku;
- 9) Nagroda Rektora Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie **trzeciego stopnia** za indywidualne osiągnięcia w dziedzinie organizacyjnej w 2022 roku;

W roku 2016 otrzymałem **Brazowy Medal na Długoletnią Służbę** przyznawany przez Prezydenta RP.

6.2.2. Funkcje pełnione na uczelni

Do najważniejszych funkcji pełnionych na uczelni zaliczam następujące:

1) Pełnomocnik Rektora UEK ds. Równego Traktowania

Pełnię tę funkcję od stycznia 2022 roku, będąc w związku z tym równocześnie Przewodniczącym Rektorskiej Komisji ds. Równego Traktowania.

Z tytułu sprawowanych funkcji, poza realizowaniem bieżących zadań przypisanych Komisji oraz Pełnomocnikowi, reprezentuję Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie w różnych wydarzeniach związanych z tematyką równościową. Przykładowo w marcu 2023 roku wziąłem udział w międzynarodowym laboratorium będącym częścią projektu „Developing Innovative Sustainable Cooperation Opportunities” (DISCO), aktywnie uczestnicząc w panelu „Case study – Gender observatory”. Z kolei w kwietniu 2023 roku dokonałem uroczystego otwarcia konferencji „Space for Diversity” odbywającej się w murach UEK.

Jako Przewodniczący Komisji ds. Równego Traktowania odpowiadałem też za opracowanie koncepcji cyklu spotkań pod wspólnym tytułem „Polityka równego traktowania

w UEK”, a także przygotowanie regulacji prawnej dotyczącej stosowania w UEK tzw. feminatywów. Byłem również członkiem zespołu, który opracował „Plan Równości Płci UEK”.

2) Dyrektor Merytoryczny Programu MBA in Community Management

Pełnię tę funkcję od października 2023 roku. Studia MBA realizowane są przez Krakowską Szkołę Biznesu UEK (KSB UEK).

3) Kierownik Komitetu Programu UEK Honours „WISE”

Pełnię tę funkcję od lutego 2023 roku. Opis Programu znajduje się w punkcie 6.1.2. Autoreferatu.

4) Sekretarz Komitetu Okręgowego Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym

Pełnię tę funkcję od roku akademickiego 2007/2008 będąc równocześnie członkiem komisji egzaminacyjnych w zawodach okręgowych, a w edycji 2021/2022 także w zawodach centralnych.

Olimpiada realizowana jest przez Uniwersytet Warszawski na zlecenie Ministerstwa Edukacji i Nauki.

5) Członek Zespołu ds. Programowo-Dydaktycznych w Instytucie Politologii, Socjologii i Filozofii UEK

Pełnię tę funkcję od października 2020 roku.

6) Stanowisko ds. Mediów Społecznościowych w ramach Departamentu Marki i Komunikacji UEK

Pełnię tę funkcję od października 2020 roku.

6.2.3. Pozostała działalność organizacyjna

Wśród swoich pozostałych aktywności o charakterze organizacyjnych na najważniejsze uznaję następujące:

- opieka naukowa nad Kołem Nauk Politycznych „Homo Politicus” (od 2012 r.);
- opieka naukowa nad Kołem Naukowym WISE (od 2015 r.);

- udział w pracach zespołów opracowujących założenia oraz programy nauczania nowych kierunków i specjalności w Instytucie Politologii, Socjologii i Filozofii (studia I i II stopnia);
- opracowywanie koncepcji promocji kierunku Stosunki Międzynarodowe i realizowanych w jego ramach specjalności znajdujących się pod merytoryczną opieką Katedry Studiów Politycznych UEK;
- prowadzenie mediów społecznościowych oraz strony internetowej Katedry Studiów Politycznych UEK;
- wprowadzanie do systemu PRK kierunkowych efektów uczenia się, planów studiów oraz informacji o osobach przypisanych do poszczególnych przedmiotów na kierunku Stosunki Międzynarodowe (w latach 2012-2019).

6.3. Osiągnięcia popularyzujące naukę

Uważam, że wiele z moich opisanych wcześniej aktywności o charakterze organizacyjnym nosi znamiona działań popularyzujących naukę, by wymienić choćby pracę w charakterze Sekretarza Okręgowego Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym czy opiekę nad dwoma Kołami Naukowymi.

Dodatkowo chciałbym ten punkt uzupełnić jeszcze o moją **aktywność medialną**, która na dobre rozpoczęła się po wydaniu przeze mnie monografii naukowej poświęconej Brexitowi. Popularność tej monografii, a także dotarcie z nią do szerokiego grona odbiorców spowodowały, że zacząłem być zapraszany w charakterze eksperta od brytyjskiego systemu politycznego i konstytucyjnego do różnych mediów by nie tylko tłumaczyć zawile kwestie związane z Brexitem, ale też i komentować bieżące wydarzenia polityczne w Zjednoczonym Królestwie Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej.

Oto audycje w których na przestrzeni ostatnich kilkunastu miesięcy wziąłem udział:

1) Radio TOK FM (<https://audycje.tokfm.pl/gosc/19175,dr-Lukasz-Danel>)

a) Audycja „Światopodgląd”

- Sunak, czyli wolnorynkowiec, który będzie podnosił podatki (25.10.2022);
- "Zima niezadowolenia" - o przyczynach historycznej fali strajków w Wielkiej Brytanii (20.12.2022);

- "Piąty największy pracodawca" w kryzysie. Strajki w NHS (29.12.2022);
- Tożsamościowy kryzys brytyjskich konserwatystów (19.01.2023);
- Lordowie deliberują nad ograniczeniem prawa do strajku [drugi miesiąc protestów] (16.02.2023);
- Rośnie liczba niezadowolonych z Brexitu - co zrobią politycy? (21.02.2023);
- Format windsorski, czyli ostatni etap Brexitu zakończony (28.02.2023);
- Sunak u Macrona , czyli sojusz antyimigracyjny (10.03.2023);
- Lineker vs władze BBC, czyli o neutralności i wolności słowa (17.03.2023);
- "Antyekologiczny populizm" - zwrot brytyjskich konserwatystów (29.09.2023);
- Kolejne stadium agonii brytyjskich Konserwatystów - "ciąg dalszy psychodramy w nowym roku" (13.12.2023);
- Najdłuższy w historii strajk brytyjskich lekarzy: "Brytyjczycy są dzisiaj przerażeni" (03.01.2024);
- Serial, który poruszył Brytyjczyków - politycy zareagowali na wieloletnią niesprawiedliwość. Dlaczego dopiero teraz? (12.01.2024).

b) Audycja „Maciej Zakrocki przedstawia”

- Czy Brytyjczycy żałują Brexitu? (23.01.2023).

c) Audycja „Połączenie”

- Przesłuchanie Borisa Johnsona - "To jest tylko kwestia czy ten upadek będzie bezwzględny i bardzo bolesny czy trochę odłożony w czasie (23.03.2023);
- Zatrzymanie skarbnika Szkockiej Partii Narodowej - "To jest wizerunkowo katastrofą" (19.04.2023);
- Pierwsza wizyta Rishiego Sunaka w USA (07.06.2023);
- "Wielka porażka Partii Konserwatywnej, choć mniejsza niż się spodziewano" - wybory uzupełniające w UK (21.07.2023);
- UK - "Nadine Dorries już od dawna była uznawana za *enfant terrible* Partii Konserwatywnej" (28.08.2023).

d) Audycja „Popołudnie Radia TOK FM”

- Większość Szkotów przeciwko niepodległości. Co zrobi nowy lider SNP (28.03.2023);
- UK: ciąg dalszy Partygate - "Wydaje mi się, że tego Brytyjczycy Johnsonowi nie wybaczą" (16.06.2023).

e) Audycja „Pierwsze Śniadanie w TOK-u”

- "Sondaże pokazują, że Brytyjczycy uważają Brexit za błąd" (24.05.2023)

2) Telewizja NEWS 24

- a) Wielka Brytania od 3 lat poza Wspólnotą Europejską (01.02.2023).

3) Podcast „Podróż bez Paszportu”

- a) Szkocka tęsknota za Unią Europejską (14.03.2023);
- b) Humza Yousaf został nowym Pierwszym Ministrem Szkocji (29.03.2023);
- c) Antymonarchiści w Wielkiej Brytanii. Kim są? (07.05.2023);
- d) Kryzys narkotykowy w Szkocji (06.08.2023);
- e) Brytyjska tęsknota? (02.11.2023).

4) Podcast „Z każdej strony świata”

- a) Irlandia Północna a Brexit (24.03.2023).